

TEMA: PSYKOTERAPI FÖR AVHOPPARE

Sociomomen

EN TIDNING FRÅN AKADEMIKERFÖRBUNDET SSR

#2
2024

TENDENS

Fejk går hem
i kriminella
influerares flöden

FORSKNING

Föräldrar till
placerade barn
får för lite stöd

“Ska vi se på våra barn
och unga som psykiskt
sjuka? Eller ska vi se
deras beteenden och
mående som funktionella
reaktioner på svåra
livsomständigheter?”

Lasse Mattila vill se fler
behandlingsalternativ för
unga med psykisk ohälsa

“VI BRISTER
BIG-TIME”

Placeringsförfrågan:
010-200 79 70

SUAVIS

FAMILJEHEMSVÅRD

Ett konsulentstöd som gör skillnad för familjehem.

– En bra lösning är när en konsulent och ett familjehem tillsammans med socialtjänsten arbetar för att bäst tillgodose barnets behov.

Suavis Familjehemsvård

erbjuder särskild kompetens och erfarenhet inom

- hedersrelaterad problematik
- skyddsärenden

Välkommen att kontakta oss! Vi berättar gärna mer om Suavis Familjehemsvård och våra tjänster inom konsulentstöd för familjehem. **Ring 010-200 79 70**
Besök oss på www.suavisfv.se eller skanna qr-koden här bredvid.

”Avhoppare behöver få jobba med sitt mentala bagage”

Gängens rekrytering pågår för fullt, samtidigt vill många lämna. Aldrig har trycket på landets avhopparverksamheter varit så högt som just nu. Genom programmen får de hjälp med allt ifrån skydd till sysselsättning, bostad, socialt sammanhang och missbruksbehandling.

Allt i förhoppning om att de så småningom ska klara att leva någon form av vanligt svensson-liv. Men det är rejäla mentala ryggsäckar många bär på. De går inte bara att hänga av sig på en krok. De har levt under hot, vänner har svikit och vänt sig emot dem, andra har mördats.

De har själva gjort saker som gnager på samvetet. Dessutom finns oftast (om än inte alltid) en sårbarhet som gjort att just den personen hamnade i kriminaliteten från början.

KRING DE PSYKISKA bitarna varierar stödet betydligt mer, men menar vi allvar med att få bukt med gängkriminaliteten kan vi inte tro att långa fängelsestraff är lösningen. Vi behöver visa att andra val är möjliga. De som vill hoppa av behöver få ett effektivt stöd som också omfattar deras psykiska hälsa, som gör att de kan läka och hitta en ny väg framåt.

Annars är risken att inte lyckas hålla ut större. I det här numrets psykoterapitema tittar vi närmare på vad gängkriminella som vill hoppa av får för stöd för att hantera sitt bagage. Bland annat berättar ”Amir”, om hur han gick in i rummet med inställningen att han minsann inte skulle prata.

Amir drogs in i gängens värld innan han ens blivit tonåring och hade byggt en rejäl mur kring sitt inre. Men bit för bit började hans psykoterapeut plocka ner hans skydd och i dag menar han att utan deras samtal hade han inte klarat det familjeliv han lever i dag. När han nu 20 år senare ser sig i spegeln ser han en person som har en identitet och en framtidstro, berättar han.

Varje gång vi inte lyckas fånga barn som Amir innan gängen gör det är ett misslyckande. Men hans ord förmedlar också ett visst hopp: Det går att lämna livet i gängen och hitta en ny mening. Men vi får inte missa att ge stöd även i kampen mot de mentala spökena.

Annika Sjöberg
Chefredaktör

Socionomen

Socionomen är Sveriges ledande oberoende tidskrift för kvalificerat socialt arbete och psykoterapi. Den är prenumererad och utkommer med åtta nummer per år. Ägare är Akademikerförbundet SSR. Tidskriften Socionomen, A4, Bondegatan 21, 116 33 Stockholm
Besök: Bondegatan 21

Socionomen ansvarar ej för inskickat material som inte är beställt.

**CHEFREDAKTÖR
& ANSVARIG UTGIVARE**

Annika Sjöberg
0706-58 88 95
annika@socionomen.se

**DIGITAL REDAKTÖR
& REPORTER**

Tommy Johansson
0702-17 74 54
tommy@socionomen.se

ART DIRECTOR

Louise Bååth
louise@a4.se

SKRIBENTER

Tommy Johansson
Tim Andersson
Jennie Aquilonius
Annika Sjöberg
Viktoria Myrén
Fredrik Söderlund

REDAKTIONSRÅD

Socionomen har två redaktionsråd, ett bestående av forskare och ett med yrkesverksamma socionomer. Mer information finns på socionomen.se.

FOTO OMSLAG
Linn Bergbrant

PRODUKTION
A4 Text & Form

SOCIONOMEN.SE

Nyheter och fördjupning om
socialt arbete och psykoterapi

PRENUMERATION

Akademikerförbundet SSR
08-617 44 00, knappval 5
prenumeration@akademssr.se
Prisuppgifter och info finns på
socionomen.se/prenumerera/

ANNONSBOKNING

AdSales Group AB
Joel Pehrsson
joel@adsales.se
072 - 590 25 32
Utgivningsplan på
socionomen.se/annonsera/

TRYCKERI

Norra Skåne Offset,
ISO 14001- och
ISO 9001-certifikat.
Socionomen finns även som
taltidning. Kontakta redaktionen
för information.

Akademikerförbundet SSR

07 I KORTHET

Aktuellt: Få placerade barn får den hälsundersökning de har rätt till.

14 FRISERADE FLÖDEN

Tendens: Kriminella bygger bilden av sig själva som gangsters i sociala medier med fejkade inlägg.

18 TERAPI MED AVHOPPARE

Tema: Ett liv i kriminalitet sätter djupa spår. Hur kan psykoterapi hjälpa avhoppare att klara Svensson-livet?

30 LASSE MATTILA

Mötet: ”Jag vill inte att något barn ska behöva uppleva det som jag har upplevt.”

Lasse Mattila vill se fler behandlingsalternativ och mer av verkliga valmöjligheter för unga.

FOTO: MARGARETA BLOOM SANDEBÄCK

40 JAG OCH MIN FAMILJ

Verktyg: Så kan barn få möjlighet att prata om föräldrarnas missbruk – med föräldrarna.

44 MAMMOR PÅ STAN

Bildreportage: I Sigtuna ska stadsdelsmammor hjälpa till att överbrygga klyftor i samhället.

53 FÖRÄLDER PÅ AVSTÅND

Forskning: Alla skulle vinna på bättre stöd till föräldrar vars barn placerats i familjehem eller hvb.

DESSUTOM I SOCIONOMEN

38 C-UPPSATS TÄVLINGEN, 59 DEBATT, 61 SETT, LÄST, HÖRT, 62 KRÖNIKA

ANNONS

Tillgängliga platser
för vuxna på nyöppnade
Masgården

Ett nytt, högspecialiserat heldygnsböende i Dalarna
för vuxna med komplex psykiatrisk problematik

Masgården

- SoL, LVM och LRV
- Rättspsykiatrisk öppenvård

Masgården är ett nytt, högspecialiserat boende för vuxna med långvarig komplex psykiatrisk problematik, ofta i kombination med riskbeteenden, kriminalitet och missbruk.

Klienter som placeras hos oss kommer från den rättspsykiatriska slutenvården, LVM-vården eller har placerats med stöd av SoL. Hos oss inkluderas alla typer av vårdinsatser i dygnspriset eftersom vi vet att behovet av utredning, behandling och strukturerad risk- och behovsbedömning är stort hos våra klienter.

Vi arbetar målmedvetet och strukturerat i enlighet med RBM-modellen för att minimera och förebygga riskbeteenden, där det långsiktiga målet är att våra klienter ska uppnå en ökad självständighet och en förbättrad funktionsnivå inom samtliga livsområden.

Eftersom Masgården har egen psykiater, psykolog och sjuksköterska kan alla psykiatriska behandlingsinsatser utföras på plats.

Vi berättar gärna mer. Välkommen att kontakta oss!

För info och placeringsförfrågan: 010-16 00 676

Insikten finns i Sala och erbjuder omsorg och behandling i boenden och familjehem från Dalarna till sydligaste Skåne. Vi arbetar enligt evidensbaserade metoder med stöd av våra psykologer och läkare. Besök oss gärna på www.insikten.info eller scanna qr-koden.

I korthet

TEXT: TOMMY JOHANSSON

FOTO: GETTY IMAGES

2 300

Enligt SKR:s prognos ökar behovet med så många anställda socialsekreterare fram till år 2031. Från SKR:s undersökning om Socionomprogrammet (2024-02-05).

FOTO: AI GENERERAD BILD/NÄSGÅRDEN

Edsbyn skapar Sveriges första AI-äldreboende

ÄLDREOMSORG. Namnet är Näsgården, ett äldreboende i Edsbyn som blivit något av ett fenomen på Instagram. Här får följarna insyn i vardagen för de äldre på boendet – aktiviteter som arrangeras, mat som serveras, hur den sociala gemenskapen är.

Men det finns en "liten" detalj – det är inte på riktigt. Näsgården och alla dess boende är helt genererade av AI. Projektet är startat av Näskullens äldreboende i Ovanåkers kommun.

Bilderna har sin grund i vardagen på äldreboendet. Personalen tar bilder när de gör olika saker och så laddar upp dem i ett AI-program. Sedan återskapar programmet själva aktiviteten på bilderna, men ändrar omgivningen och personernas utseende. Syftet är att visa livet på ett äldreboende.

 FLER NYHETER FÖLJ FLÖDET PÅ SOCIONOMEN.SE

1 av 5 utsätts för mycket grovt våld

VÅLD I NÄRA RELATION.

Socialtjänstens stöd till våldsutsatta har stor positiv effekt för de som drabbas. Det visar en ny rapport från SKR:s kvinnofridsatsning och projektet SU-Kvinnofrid.

Materialet grundar sig på över 3 000 ärenden under 2022 och 2023, som sammanstälts av 34 kommuner. Det är unik statistik då ingen motsvarande data finns på nationell nivå.

Resultaten visar att av alla våldsutsatta utgörs 96 procent av kvinnor. En

av fem utsätts för mycket grovt våld. Majoriteten av klienterna, sex av tio, uppger att stödet från socialtjänsten har haft stor betydelse eller varit helt avgörande.

– För många våldsutsatta är det ett stort steg att söka hjälp. Ett viktigt budskap utifrån den här rapporten är att de flesta som söker stöd också upplever att det blir bättre. Våld ska aldrig accepteras, säger Åsa Furén-Thulin, sektionschef för socialtjänst och jämställdhet på SKR.

Få placerade barn får en hälsoundersökning

BARN OCH UNGA. En ny nationell kartläggning från Socialstyrelsen visar att endast en tredjedel av alla placerade barn får en undersökning av den fysiska och psykiska hälsan. Detta trots att alla barn som placeras utanför det egna hemmet ska erbjudas det. När det kommer till undersökning av munhälsan är det bara 15 procent av barnen som får det.

Enligt forskning och flera andra rapporter, bland annat från SKR, har barn i samhällsvård betydligt fler hälsoproblem än andra barn.

– Kommunerna behöver se över sina rutiner för att bedöma behov av hälsoundersökningar och även systematiskt följa upp och utvärdera arbetet, säger Rose-Marie Odstam, utredare på Socialstyrelsen.

” Höj stödet till asylsökande – de flesta svenskar vill det. ”

Åsa Regnér, generalsekreterare för Rädda barnen, tillsammans med fyra andra företrädare från svenska välgörenhetsorganisationer, i en debattartikel i Dagens Nyheter.

Skolelevs utsatthet för våld fortsatt oförändrat

SKOLA. Elevers utsatthet för hot och våld i skolmiljö är oförändrad. Det visar Brottsförebyggande rådets analys för åren 2015 till 2021. Med hot och våld avses hot, misshandel, sexualbrott eller rån.

Detsamma gäller när det kommer till andelen som avstått från att gå till skolan av rädsla för att bli utsatt för brott. Däremot har andra undersökningar visat en ökning i andelen elever som uppger att de har utsatts för mobbing.

Enligt Brås analys uppger 15 procent av eleverna i årskurs nio att de utsatts för hot eller våld i skolmiljö under nämnda tidsperiod. Fördelningen är likartad mellan pojkar och flickor, om än något högre bland pojkar.

Antal brottsoffer som söker ersättning ökar rejält

BROTTSOFFER. Antalet inkomna ansökningar om brottsskadeersättning ökade med 20 procent under 2023. Det är en toppnotering meddelar Brottsoffermyndigheten.

Orsaken tros vara att frågor som rör brottsoffer fått mer utrymme i media och att ersättningsnivåerna höjdes sommaren 2022.

– Det innebär att offer som tidigare inte fått någon ersättning nu kan få det, säger Magnus Öhrn, chef för brottsskadeenheten på Brottsoffermyndigheten, och fortsätter:

– För en del är det inte själva summan som är det viktigaste, utan ersättningen är ett kvitto på att samhället tar brottsoffers situation på stort allvar.

Magnus Öhrn
FOTO: PRIVAT

”De flesta känner en oerhörd skam”

Med boken **Skuldsatt** vill Lena Pettersson berätta om ett Sverige som fått en av världens mest belånade befolkningar. Det handlar inte om lyxkonsumtion, utan om ockerräntor, snabba låneprocesser och krossade drömmar.

”I det uppkopplade Sverige finns stora möjligheter att snabba upp låneprocesserna.”

Sett till antalet överskuldssatta människor bjuder den svenska statistiken på dystert läsning. En kvarts miljon, över 250 000 svenskar, har oavbrutet funnits i Kronofogdens register under fem år eller mer. Bland de överskuldssatta har var femte person försökt att ta sitt liv. Gruppen är också nio gånger mer sjuk än normalbefolkningen och löper hög risk att dö inom fem-sex år.

Hur hamnade vi här? Den frågan försöker Lena Pettersson, till vardags reporter på Aktuellt, besvara i sin bok **Skuldsatt**.

Varför ville du skriva den här boken?

– Jag fastnade framför tv-programmet **Lyxfällan** och började

fundera över varför jag inte kunde sluta titta. Det ledde i sin tur till att jag gjorde ett nyhetsinslag om låneföretag som tog ut 23 000 procent i ränta. Detta trots att vi har en ockerlagstiftning.

– Efter inslaget blev jag kontaktad av flera överskuldssatta människor vilket fick mig att häpna ännu mer över hur kreditindustrin fungerar. Det var människor som levde utan hopp om att någonsin bli skuldfria. Jag kände att det fanns så mycket mer att berätta. Då föddes idén till boken.

Hur kommer det sig att Sverige har en så högt skuldsatt befolkning?

– Den grundläggande faktorn är ju att det finns mycket pengar att tjäna på krediter och på obetalda krediter, och att lagstiftning och regler inte har följt med. De statliga subventionerna till våra höga bostadslån bidrar också. Och i det uppkopplade Sverige finns det också stora möjligheter att snabba upp låneprocesserna. Du kan få loss hundratusentals kronor på några minuter idag.

Vilka är de vanligaste orsakerna till att man blir överskuldssatt?

– Stora livshändelser som är mer eller mindre normala. Skilsmässor, sjukskrivningar, arbetslöshet. Det tror jag inte att någon kan känna sig helt försäkrad emot. Sedan finns det också samhälleliga orsaker. Lågkonjunkturer, pandemier, snabba förändringar i samhället.

Tommy Johansson

→ Lena Pettersson

BOR: Stockholm

GÖR: Reporter på Aktuellt på SVT.

AKTUELL: Med boken **Skuldsatt** – om hur obetalda lån blev en lysande affärsidé

Så hanterar du en rättshaverist

Personer med rättshaveristiskt beteende kan ta mycket tid och fokus. Ibland så mycket att de riskerar att lamslå hela verksamheter. Advokat Christian Arnbom ger sina tips för hur de ska bemötas. TEXT ANNIKA SJÖBERG ILLUSTRATION GETTY IMAGES

DE FLESTA HAR STÖTT på dem någon gång, klienter med ett rättshaveristiskt beteende. De kan vara krångliga och tidskrävande, ibland även hotfulla. De kan begära ut stora mängder offentliga handlingar, ringa i tid och otid utan något särskilt ärende, uppträda kränkande och kontakta chefer för att klaga.

Christian Arnbom är advokat och håller utbildningar för kommuner om hur man som myndighetsperson ska bemöta personer med ett sådant beteende på ett korrekt sätt, utan att det går ut över övrig verksamhet.

– Det här är ju personer som oftast inte mår bra och som behöver ett annat stöd. Men som myndighet behöver man hitta ett sätt att hantera de här personerna, säger han.

Oftast är det personer med en generell misstro mot myndigheter, som använder systemet och sina rättigheter på ett sätt det inte var tänkt.

– Det svåra är att de ofta brukar ha något litet rätt. Det kan vara en detalj i sammanhanget, men då fastnar de lätt i den. Men det spelar ingen roll för hur du som myndighetsperson ska utföra ditt arbete. Du måste ha samma förhållningssätt gentemot de här personerna

Christian Arnbom
FOTO: DOMINIKA WYPYCH

som mot andra, säger Christian Arnbom.

SÅ VAD GÖR MAN när någon begär ut handlingar i en omfattning som skulle ta flera arbetsdagar att ta fram, sekretessbedöma och sedan lämna ut?

– Handlingar ska enligt lag

lämnas ut skyndsamt, men det är under förutsättning att det är en rimlig mängd. Vill någon till exempel ha alla anställningsavtal under en viss tidsperiod så ställ en motfråga: Vilken tidsperiod vill du att vi ska börja med? Då kan myndigheten börja tillmötesgå begäran, men behöver inte lamslås.

Men riskerar inte detta att urholka offentlighetsprincipen?

– Det är viktigt att hålla på rätten, men det är stor skillnad på ifall någon vill ha just Kalle Svenssons avtal eller om någon begär ut alla avtal en kommun någonsin ingått.

ETT ANNAT EXEMPEL Christian Arnbom tar upp är personer som ringer väldigt ofta för att prata om sitt ärende, utan att ha något nytt i sak att komma med.

– Då kan du som handläggare kan du behöva säga till att ni redan diskuterat frågan, och hänvisa till nästa inbokade uppföljning.

Christian Arnboms tips för att bemöta rättshaveristiskt beteende

- Varje kommun bör ha en rutin för hur frågor från allmänheten ska hanteras.
- Håll dig saklig och professionell i ditt bemötande.
- Räkna med att alla samtal spelas in.
- Ställ gärna motfrågor: Vilka handlingar är det du vill ha? Vilka vill du att vi ska börja med?
- Hänvisa de som ringer ofta till överenskomna telefonfonder och bokade möten.
- Luta dig mot juridiken, gärna med referenser till beslut från JO.

Men ibland nöjer sig inte personen med detta utan går vidare till överordnande, eller blir rent av hotfulla. Det händer också att konflikten eskalerar och går mot rena personangrepp där myndighetens företrädare anklagas för att ljuga och begå tjänstefel.

– Då behöver myndigheten välja vilka påståenden som ska bemötas. Säger någon att medarbetare X begått tjänstefel så svara med ett enkelt: ”Tack, då noterar vi detta och vidarebefordrar

”Myndigheter ska veta vad som gäller och hålla det spåret, inte diskutera fram lösningar i enskilda fall. Man behöver ha en korrekt kommunikation i sak.”

de hänvisas till förvaltningen.
– Myndigheter ska veta vad som gäller och hålla det spåret, inte diskutera fram lösningar i enskilda fall. Man behöver ha en korrekt kommunikation i sak i ärendet.

ärendet till närmaste chef.”

En bra rutin är, enligt Christian Arnbom, att frågor besvaras av förvaltningen, inte av enskilda medarbetare. Det är också viktigt att nämnden inte besvarar frågor i ärenden, utan att

NÄR DET FATTATS beslut så är det bra att hänvisa till den juridiska gången. Den som är missnöjd får överklaga, vilket man också kan upplysa klienten om. Där är juridiken bra som ram. Desto svårare kan det vara då klienter försöker påverka utredningarna, till exempel vårdnadstvister. Går besluten inte ens väg ger sig vissa på handläggaren med anklagelser och konspirations-teorier.

– Håll dig kort, saklig och professionell. Och räkna med att alla samtal spelas in. Det kan vara svårt eftersom socialtjänsten också behöver jobba med förtroende, men som myndighet är man skyldig att bemöta alla medborgare korrekt och objektivt. ◀

Ny nationell strategi mot organiserad brottslighet

I februari antogs Sveriges första nationella strategi mot organiserad brottslighet. Syftet är att staka ut riktningen för hela systemets arbete mot organiserad brottslighet. TEXT ANNIKA SJÖBERG

ETT ÅR EFTER ATT regeringen och Tidöpartierna påbörjade arbetet presenterades i februari Sveriges första nationella strategi mot organiserad brottslighet. Syftet med strategin är att öka trycket bakom de reformer som ska göra livet som kriminell i Sverige svårare.

– För första gången samlar vi myndigheter och centrala aktörer runt samma problembild och riktning. Det handlar om konkret och offensiv handling, och om att skapa en större kraft i hela samhällets förmåga att förebygga och bekämpa den organiserade brottsligheten, sade justitieminister Gunnar Strömmer i samband med att strategin presenterades.

Regeringen menar att behoven är breda och spänner över flera politikområden och vill se en fördjupad samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, regioner, näringsliv och civilsamhälle. Man lyfter också behovet att samarbeta med andra stater.

I STRATEGIN LYFTS fem fokusområden fram. Det handlar till exempel om att stoppa kriminella karriärer, rusta samhället mot otillåten påverkan och att förbättra möjligheterna för myndigheter att utbyta information.

Strategin började gälla direkt men man skjuter inte till någon ytterligare finansiering utan arbetet ska bedrivas med befintliga resurser. ◀

Fem fokusområden i den nationella strategin mot organiserad brottslighet:

- Insatser riktade mot individer för att stoppa kriminella karriärer.
- Att minska de kriminellas tillgång på illegala vapen och explosiva varor.
- Att slå sönder den kriminella ekonomin.
- Att rusta samhället mot otillåten påverkan från kriminella aktörer.
- Att förhindra fusk med identiteter och förbättra myndigheters möjligheter att utbyta information.

FOTO: LINNEA ENGBERG/REGERINGSKANSLEJET

Vi gör världen lite bättre, en människa i taget

Nytida ger stöd till barn, unga, vuxna och familjer inom både funktionsnedsättning och psykosocial problematik. Vi finns här för dig, med över 460 verksamheter runt om i landet.

Läs mer om oss på nytida.se

FEJK GÅR HEM
I KRIMINELLA
INFLUERARES
FLÖDEN

Ett lånat vapen och en hyrd lyxbil. Precis som andra friserar kriminella sitt innehåll i sociala medier för att bygga status och visa upp sitt våldskapital. Att man egentligen bor kvar hos mamma och har stora skulder är det ingen som visar upp offentligt.

TEXT TIM ANDERSSON

På sociala medier skyltar de med dyra klockor, Gucci-kläder och vapen. Vad de kriminella influerarna däremot inte berättar är att bilen kanske är hyrd och det andra lånat. – Man visar inte upp det som vi ofta ser i förundersökningar när det har varit husrannsakingar: Att man bor hemma hos sin mamma, är traumatiserad och måste äta tramadol eller röka gräs för att kunna vila. Inte heller ser man de neuropsykiatriska problem som många lider av i de här miljöerna.

DET BERÄTTAR EMIL ARVIDSON, journalist och författare till boken *Svensk gangsterrapp*: ett reportage, vars flöden i växande grad fylls av gängens content. Det handlar inte bara om bilder av det ljuva livet, utan också av våldsamma makt demonstrationer.

– På senare tid har vi sett flera exempel på hur man livesänder väldigt grov misshandel. Eller att man, som Foxtrot-nätverket, iscensätter ett slags presskonferenser på Instagram live där man inför tiotusentals följare kommunicerar sitt våldskapital.

Emil Arvidsson ser en utveckling de senaste två åren där de kriminella mer systematiskt än tidigare utnyttjar de sociala plattformarna för att marknadsföra sig själva och kommunicera sina budskap. Den verklighet som man prånglar ut är

Emil Arvidsson
FOTO: GABRIEL LILJEVALL

kanske inte alltid med verkligheten överensstämmande, men den fyller sina syften, oavsett om det handlar om att rekrytera eller att skrämja till lydnad.

Den delvis fikionaliserade verklighetsbeskrivningen kan dock också få andra konsekvenser. Poliser vittnar om ungdomar som lockas av livsstilen, och Emil Arvidsson berättar att bilderna från ett gäng kan generera aktivitet på annat håll.

– Absolut, de kan leda till att man rustar upp.

FLAMINGOEFFEKTEN har det kallats, fenomenet där människor missuppfattar normer som de sedan själva – liksom flamingos, som rör sig koordinerat i grupp – försöker att leva upp till.

Det har varit känt länge. Redan 1949 visade psykologisk forskning att unga ofta missförstod andra ungdomars sexuella preferenser och erfarenheter, och på 70-talet presenterades teorier om att en stor del av ungdomsbrottsligheten kunde förklaras av liknande missförstånd.

” På senare tid har vi sett flera exempel på hur man livesänder väldigt grov misshandel. ”

► Det berättar den danske kriminologen Lars Holmberg, som tillsammans med Flemming Balvig myntat begreppet och skrivit en bok med samma titel.

– Unga lever ofta i föreställningen om att andra unga är mer kriminella, dricker mer och tar mer droger än de själva. Och om vi tror att andra följer en viss norm tenderar vi att följa efter, eftersom vi är sociala varelser.

DET GÅR INTE ATT SÄGA om den här flamingoeffekten generellt har blivit mer påtaglig med åren, men Lars Holmberg tror att sociala medier skulle kunna fungera förstärkande. Han menar också att den tilltagande våldskulturen i vissa avseenden kanske kan förstås i relation till den.

– Kriminalitet har ibland drag av performance: det är någonting du gör därför att du tror att andra tycker att det är smart, eller för att andra gör det och du antar att de gillar det.

Så vad tror Emil Arvidson om de gängkriminellas flöden – kan de skapa felaktiga föreställningar om normen i de här miljöerna, också utanför dem? Jadå. Hans eget expertområde är den så kallade gangsterrappen, som ibland, men inte alltid, överlappar med den organiserade brottsligheten. En del artister i den genren vill gärna framstå som gängmedlemmar, även om de inte är det.

– Man blåser upp sitt eventuella våldskapital, och blir i andras ögon mer av en kriminell än vad man kanske egentligen är, om man skulle fråga den lokala polisen. Vissa följare kan nog gå på det och ta efter.

Desinformation på internet slår särskilt hårt mot de som är sämst rustade att se igenom den, menar han.

– Om jag är en femtonåring utan kontakt med samhället och kanske har svårt med språktillhörigheten, är risken större att jag går på en bluff. Vi har ju också sett de senaste åren hur väldigt många unga snabbt dras in i det här.

ENLIGT FORSKNING som bland andra Lars Holmberg ligger bakom är det faktiskt möjligt att motarbeta flamingoeffekten. Man kan undergräva sociala missförstånd genom att synliggöra dem, och på det sättet förändra beteenden. I korthet går det ut på att kartlägga individers föreställningar för att sedan konfrontera dem med fakta.

Lars Holmberg
FOTO: PRIVAT

I Danmark har man utvecklat former för detta, och man har sett att det har haft en reducerande effekt på kriminaliteten.

– Det sker på skolor, i samarbete med socialarbetare och poliser. De flesta kommuner har infört det. När vi gjorde ett vetenskapligt experiment för tjugo år sedan visade det sig ha bäst effekt på de unga, i årskurs 5–7.

Flamingoeffekten är dock inte reserverad för ungdomar. Lars Holmberg berättar om en berömd studie som visar att beslutsfattare ibland kan medverka till att fatta beslut som ingen egentligen vill se, eftersom de tror att alla andra är överens om det.

NÄR DET GÄLLER GANGSTERRAPPEN ser Emil Arvidson hur skenbilderna bländar brett. Det är inte bara unga outsiders som låter sig luras, utan också en hel del vuxna insiders, som kanske borde veta bättre.

– Jag, som jobbar med hiphop ser många exempel på hur medelålders svenskar, som annars är väldigt belästa och har höga positioner, tittar på den svenska hiphopkulturen och tar varje textrad som en hundra procent sanningsenlig, objektiv faktagranskad faktauppgift, i stället för vad den är: en vers. ◀

GÖTEBORGS PSYKOTERAPI INSTITUT

GRUNDAT 1974

Utbildningar med start HT 2024

Göteborg, Stockholm och Malmö:

**Grundläggande utbildning (Steg 1)
i psykodynamisk teori och praktik**

Göteborg:

**Handledar- och lärarutbildning på
psykodynamisk grund**

Symtomfokuserad korttidsutbildning

031-711 97 51 www.gpsi.se

**Ansök till hösten 2024
Stockholm & Göteborg**

**Grundläggande psykoterapiutbildning
Steg 1, motsvarande 45 hp**

**KBT - Grundutbildning i
kognitiv beteendeterapi**

Psykoterapeutprogrammet 90 hp

Scanna QR-koden eller
läs mer på www.sapu.se

**HÖGSKOLAN
sapu**

ANNONS

**”Hur våra medlemmar återigen
ska få en reallöneökning är den
mest centrala frågan.”**

Malin Fröjmark, ombudsman på Akademikerförbundet SSR,
om förhandlingarna om nytt kollektivavtal för anställda
i kommuner och regioner. Den 1 april löper det gamla avtalet
ut, följ avtalsrörelsen 2024 på Akademikern.se

Akademikern.

REDO FÖR SVENSSON- LIV?

Den som vill hoppa av ett kriminellt gäng har en tuff resa framför sig. Psykoterapi beskrivs som avgörande för att lyckas — men motståndet hos avhopparna är ofta stort och vårdköerna långa.

TEXT JENNIE AQUILONIUS ILLUSTRATION JENS MAGNUSSON

TEMAINNEHÅLL

TERAPI MED AVHOPPARE

GRUPP MED STORA BEHOV

Ett liv i kriminalitet sätter djupa spår, men få avhoppare får tillgång till psykoterapi. **20**

HITTAR SÅRBARHETEN

Tid en avgörande faktor i terapin. **23**

"ALLT VAR BARA MÖRKT"

Amir drömde om ett svenskliv. Men vad var det ens? **24**

PANELEN

Hur jobbar ni psykoterapeutiskt med avhoppare? **28**

Det är vanligt att få en känsla av identitetsförlust när man lämnar ett kriminellt gäng. Känslan av att inte längre veta vem man är. Det berättar Torbjörn Forkby, professor i socialt arbete på Linnéuniversitetet, som har studerat exitprocesser från kriminella gäng och utvärderat Fryshusets avhoppningsprogram Passus.

– Att leva i gäng påverkar personligheten och uppfattningen om vem man är, vad man gör, vem man umgås med, hur man förstår sig själv och hur man navigerar i tillvaron, säger han.

Torbjörn Forkby berättar att forskning om hur det går till att lämna fängelser och bygga upp ett nytt liv i samhället lyfter fram betydelsen av att jobba med inre förändringar. Om fokus framför allt ligger på yttre förändringar som boende och sysselsättning kan personen vara illa rustad för att hantera motgångar och smärtan i att till exempel känna sig ensam eller att man har kastat bort sitt liv under många år.

– När vi har intervjuat deltagare som varit med i Passus stödprogram säger den stora majoriteten att psykoterapi och psykologsamtal haft en avgörande betydelse för att de skulle vilja och kunna lämna gänget. Det är viktigt för att stabilisera vem man är och det egna livet.

I början finns en hel del motstånd, fortsätter han. Det kriminella tänkandet genomsyras av idéer om ens egen storhet och osårbarhet. Psykoterapi förknippas med något kvinnligt och svagt; du visar att du behöver andra medan det i gängmiljön är viktigt att visa sig oberoende och att kunna klara sig själv.

– Att visa sig sårbar och önska stöd av andra är något hotfullt.

VÄGEN UT UR KRIMINALITETEN är vanligtvis tuff. Det finns ofta en hotbild, man kan behöva flytta till en ny ort och brottas med flera olika problem som missbruk, ekonomiska skulder och arbetslöshet. Forskningsrapporten "Avhopp från kriminella grupperingar i storstäderna – hur fungerar kommunernas verksamhet?" (SNS Förlag 2023) visar att stödinsatserna varierar mellan

Torbjörn Forkby
FOTO: PRIVAT

Anen Makboul
FOTO: PRIVAT

olika kommuner. Det kan handla om hjälp med bostad, arbete, utbildning, behandling mot missbruk och socialt och psykologiskt stöd. Enligt rapporten är det vanligt att avhoppare lider av trauman, ångest, stressrelaterade bekymmer och sömnsvårigheter. När allt fler vill lämna gängkriminaliteten står avhoppningsverksamheterna inför flera utmaningar, däribland långa köer till traumavård och psykiatri. Det är en bild som Åsa Tryggmo, programledare på Entré, Kriminalvårdens behandlingsprogram för gängkriminella, delar.

– Det är oftast lika svårt för våra klienter att få tillgång till psykoterapi som för övriga i samhäl-

let. Många har svårigheter att sköta tider, vilket också medför att det blir problematiskt att få till en fungerande behandling med psykoterapeut, säger hon.

Socialstyrelsen har i intervjuer med kommunernas socialtjänst fått information om att avhoppare sällan har kontakt med psykiatrin.

– Vi ser det som ett utvecklingsområde för att få till mer framgångsrika avhopp, säger Therese Åström, forskare på Socialstyrelsen.

AVHOPPARVERKSAMHETER riktar sig vanligtvis till personer över 18 år. Men på senare år

har gängrekryterna blivit allt yngre. De flesta unga gängkriminella hänvisas till kommunens sociala insatsgrupp eller socialtjänstens vanliga verksamhet. Det är problematiskt, menar Anen Makboul, brottsförebyggande samordnare i Hanninge kommun. Socialtjänsten arbetar generellt med barnutredningar, stöd till föräldrarna och program för ilskehantering.

– Det är bra verktyg i vanliga fall men vi kan inte använda dem till kriminella återfallsförbrytare i 13–14-årsåldern som utför sprängningar, skjutningar, tortyr och mord, säger han.

Anen Makboul ser stora behov av psykoterapi, särskilt traumabehandling, bland unga avhoppare. De har ofta blivit traumatiserade, både av saker de själva utsatts för och sådant de gjort mot andra.

– De röker på och tar tramadol för att stänga av och kunna utföra grova våldsbrott men också för att slappna av och sova. Att utföra grova handlingar mot andra människor skapar i sig en känslomässig avstängdhet.

DE FLESTA HAR även tidigare trauman i bagaget. Många har växt upp med känslomässig försumelse och föräldrar som inte haft förmåga eller förutsättningar att ge den närhet och trygghet som barnet behövt. Det är också vanligt att ha varit utsatt för våld på olika sätt.

– De behöver bearbeta sina trauman, men där har vi inom socialtjänsten inga verktyg. Vi måste jobba med placeringar men också klassisk terapeutisk behandling inriktad på traumabehandling. Socialtjänsten behöver även jobba med multisystemisk terapi, där man jobbar intensivt i team tillsammans med familjen.

Enligt Anen Makboul är unga kriminella ofta omotiverade och vill inte ta emot hjälp. De har gjort en snabb och våldsam kriminell resa men inte varit i kriminaliteten länge nog för att ha fått tillräckligt många negativa erfarenheter. Positiva saker som gemenskap, bekräftelse, status och makt väger fortfarande över.

Om socialtjänstens utredning kommer fram till att den unge har någon form av psykisk problematik skickas personen vidare till barn- och ungdomspsykiatrin.

– Där är kön enorm och det är svårt att komma in. Tänk att du har ett barn som är omotiverat och upplever de positiva fördelarna med kriminalitet,

- hur ska du få honom att vänta in det tröga, svenska maskineriet för att få hjälp? Sedan får han träffa en psykolog som inte har verktyg för att jobba med kriminella barn som begår grova våldsbrott.

Det räcker inte heller med några samtal utan behandlingen måste få ta tid, poängterar han.

– Barnen har byggt upp ett skalskydd med flera lager av järn som behandlaren måste ta sig förbi, säger Anen Makboul.

INOM FRIVÅRDEN används det evidensbaserade behandlingsprogrammet Entré i arbetet med gängkriminella. Det bygger på KBT, är uppdelat i tre faser och anpassas efter klientens behov. I den första fasen kartläggs riskfaktorerna för att personen ska återfalla i brott.

– Vi vill veta mer om personens inlärningshistoria, hur man lärt sig att lösa problem, reglera känslor och kommunicera tankar och känslor, säger behandlaren och programutbildaren Elvar Jonsson.

Kartläggningen tar vanligtvis fem till sju sessioner, men Elvar Jonsson har varit med om att det tar upp till 18 sessioner om klienten inte litar på honom.

– Då kan jag inte börja jobba utan får fokusera på motivation och alliansbyggande. När klienten börjar släppa garden och det blir mer äkta i samtalet kan vi gå över i fas två.

Där jobbar de, utifrån den information som

Elvar Jonsson
FOTO: PRIVAT

kommit fram i fas ett, med olika teman som identitet och självbild samt attityder och värderingar.

– Vi försöker hjälpa dem att lära känna sig själva bättre. Att förstå att tankar bara är tolkningar och om man tolkar omgivningen fientligt så påverkar det hur man beter sig.

Behandlaren och klienten pratar också mycket om känslor. Om varför man har känslor och hur man kan identifiera och hantera dem.

– Våra klienter är överlag arga. Vi pratar om att det är lättare att känna ilska än rädsla eller sorg och hjälper dem förstå att ilska ofta är en sekundär känsla och att den primära känslan kan vara något annat.

TILLSAMMANS ANALYSERAR de situationer i vardagen, till exempel när klienten blivit arg. De identifierar förstärkningsprinciper, det vill säga att en handling lett till att personen till exempel slapp känna ångest, undvek ett hot, blev glad eller kände att man hade makt.

– Förstärkningsprinciperna vidmakthåller problembeteendet långsiktigt. Genom att vi belyser den här processen inser klienten förhoppningsvis att den måste göra något annorlunda för att kunna hantera situationen bättre nästa gång.

DE PRATAR OM hur klienten vill agera i stället och identifierar strategier och färdigheter som hen behöver träna på, jobbar med rollspel och hemuppgifter. Många har till exempel svårt att stå emot grupstryck och säga nej och får öva på det i sin vardag.

Elvar Jonsson berättar att de flesta kommer med trauman. Många har växt upp med kriminella föräldrar, våld i hemmet, sexuella övergrepp och alkoholism. Ofta har föräldrarna flytt från krig och överfört trauman till sina barn.

– Många klienter har trauman som de kan bearbeta med vår hjälp, men om de har posttraumatiskt stressyndrom kopplar vi in en psykolog som bearbetar traumat parallellt.

Programmet består vanligtvis av 25–40 sessioner, men det kan behövas betydligt längre tid, beroende på personens problematik och hur lång tid det tar att bygga allians. Alla är dock inte redo och omkring 40 procent av deltagarna hoppar av programmet eller försvinner.

I fas tre gör programledaren och klienten en återfallsplan där de identifierar risksituationer och hur personen kan agera då.

– Psykoterapin är en viktig pusselbit i förändringsprocessen. Vi hjälper klienterna att ändra hur de tänker, agerar och förhåller sig till sig själva. De allra flesta vill lämna det kriminella livet, säger Elvar Jonsson. ◀

Avhopparverksamhet

- När en person över 18 år vill hoppa av ett gäng ansöker hen om stöd hos socialtjänsten eller direkt hos en avhopparverksamhet. Kommunen eller stadsdelsförvaltningen beslutar sedan om åtgärder och stödinsatser.

- Enligt forskningsrapporten "Avhopp från kriminella grupperingar i storstäderna – hur fungerar kommunernas verksamhet?" (SNS Förlag 2023) skiljer sig stödet mellan olika kommuner åt. Bara nio av Sveriges 290 kommuner som har en etablerad avhopparverksamhet. I övriga har socialtjänsten och polisen eller frivilligorganisationer ansvaret.

- Socialstyrelsen har tillsammans med 13 referenskommuner tagit fram en modell för individbaserad systematisk uppföljning, ISU, för socialtjänsten som ska testas i pilotprojekt under 2024. Avhoppare ska följas på individnivå och informationen sammanställs på gruppnivå. Syftet är att få mer kunskap om vilka behov avhoppare har och vilka insatser som ges.

EXPERTEN

”Först får de berätta hur ’badass’ de är, sen hittar vi in i sårbarheten.”

När avhoppare får kontakt med sin egen sårbarhet blir de aldrig kriminella igen på samma sätt. Det menar psykoterapeuten Ulf Zetterman.

TEXT JENNIE AQUILONIUS

DE FLESTA KOMMER in i rummet med en misstänksam blick. En blick som säger: ”Vad ska du hjälpa mig med då, terapeutjävvel?” Avhoppare från kriminella gäng har lager på lager av psykologiska försvar, berättar psykoterapeuten Ulf Zetterman.

– Först ger jag dem tid att berätta hur ”badass” de är och vad de har gjort, eftersom det är viktigt med respekt och sådant i deras värld. Men de fattar snabbt att jag inte blir jätteimponerad och då börjar vi hitta in i sårbarhet och skörhet, säger han.

Då ställer Ulf Zetterman frågan: ”Vad har du varit med om?” Många säger först att de hade en bra uppväxt, men när han kommer närmare berättar de om våld och känslomässig försummelse. Föräldrar som missbrukat, röriga hemmiljöer, få vuxna förebilder och många pappor som varit frånvarande eller kriminella.

– Det har inte varit någon bra blomjord i deras kruka. Många kommer in med inställningen ”jag behöver ingen”.

ULF ZETTERMAN är själv uppväxt i ett miljonprogramsområde med en ensamstående mamma och upplever att han har hjälp av att kunna förortsjargongen. Vet när han ska använda ett citat från filmen ”Pulp fiction” för

Ulf Zetterman
FOTO: PRIVAT

att få en hård gangster att skratta och förstå vad han menar. Efter ett tag vågar han utmana klienterna. De kan bli frustrerade och arga, men lär sig att lösa det på andra sätt än med våld.

– De hittar ett nytt sätt att vara i världen. Där brukar det uppstå ett ögonblick när det inte längre räcker med ilskan och frustrationen, i stället kommer det kanske en ”golden drop”, en liten tår som stilla trillar.

Klienten kan bli förlägen, som om han undrade vad det här är för konstig vätska. En del blir arga för att Ulf Zetterman lockat fram sårbarheten.

– Efter de genombrotten törs jag påstå att de aldrig blir kriminella igen, inte på samma sätt som de var innan. De får kontakt med sin mänsk-

lighet och empati och kan se sig själva som behövande.

Terapierna brukar sträcka sig över 1,5 år och Ulf Zetterman menar att det är viktigt att det finns tid. Mot slutet kan en del nästan få panik över att terapin snart är slut och vissa vill gå två gånger i veckan.

– Det är fler som hör av sig efteråt, efter flera år, jämfört med andra terapier. Som vill säga att det går bra eller att de har fått ett barn. Häromdagen fick jag ett sms med ett bröllopsfoto. ◀

”Samvetet åt mig levande vissa dagar”

Som tolvåring dras Amir* in i gängkriminalitetens värld av våld och droger. När han många år senare valde att hoppa av hade det inte gått utan psykoterapi.

TEXT JENNIE AQUILONIUS FOTO JOHAN STRINDBERG

”D u och jag kommer inte att prata” tänker Amir. Han har nyligen lämnat gänget och kriminaliteten bakom sig och sitter nu i en grön fåtölj mot psykoterapeuten.

– Prata om sina problem med en okänd människa ... i min värld gjorde man inte det, säger Amir, där han åter sitter i den gröna fåtöljen för vår intervju.

Han minns hur psykoterapeuten sa att hon var där för att hjälpa honom, att det han sa stannade i rummet. Hur han började öppna sig och varje vecka kom med en hög saker han ville prata om.

– Jag hade svårt att se mig själv i spegeln. Jag såg en vilsen, trött och misslyckad person, någon som inte visste vem han var.

AMIR VÄXTE UPP med en matälskande pappa som gärna samlade familjen kring middagsbordet och en rykande linsoppa. Där fanns den trygga farmmodern och två äldre syskon som snart flyttade hemifrån. När Amir var tolv år blev först farmor och sedan pappa sjuk. De var ofta inlagda på sjukhus och Amir blev ensam kvar hemma.

– Jag var rädd att de skulle dö. Jag mädde dåligt men höll masken eftersom jag ville finnas där och hjälpa till. Pappa och farmor talade bristfällig svenska och jag fick prata med läkare, tolka i kontakten med skolan och läsa brev från myndigheter.

Ängesten växte i bröstet och han fick svårare att koncentrera sig i skolan. Några äldre killar började ge honom uppdrag som kändes roliga

och ofarliga. Vakta här, lämna en väska där. De bjöd honom på marijuana som fick ängesten att lätta.

– De såg och hörde mig, det kändes som att de tog hand om mig.

Som tonåring stod Amir själv i centrum och sålde droger. Han försvann hemifrån i månader. Sov i en bil, på någons soffa, åkte kors och tvärs över Sverige och Europa för att köpa och sälja knark. Telefonen ringde konstant med folk som behövde droger och gängmedlemmar som hamnat i någon smörja eller ville prata om ett bankrån. Ibland skadade han personer som var skyldiga hans uppdragsgivare pengar. Självt rökte

Amir kände sig sedd när äldre killar började ge Amir uppdrag. Lämna en väska där, vakta här. Till slut ringde telefonen konstant.

► han dagligen cannabis och tog tramadol för att stänga av.

– Jag tog droger för att orka leva.

När Amir var 26 år hade flera kompisar i gänget blivit ihjälskjutna eller försvunnit. Själv var han rädd för att bli dödad och hade samtidigt gjort flera självmordsförsök genom att ta överdoser.

– Jag hade ångest, var deprimerad och hade ingen framtidstro. Allt var bara mörkt.

SÅ TAR HAN ÅTERIGEN en överdos och hamnar på sjukhus. Personalen blir förskräckt när de upptäcker att han har en skottsäker väst under tröjan, vapnet hade han gömt tidigare, och Amir blir tvångsinlagd inom psykiatri. Han bryr sig inte längre om någonting och slutar äta. Pappan lagar Amirs älskade linssoppa och tar den med till sjukhuset.

– Min pappa var som min bästa vän, vi kunde prata om allt. Hans dörr stod alltid öppen, trots att jag ljög och bedrog honom. Nu ville han att jag skulle ta emot hjälp från socialtjänsten för hans skull och jag gick med på det. Jag stod inte ut med att han grät.

AMIR KOM TILL ETT behandlingshem på landsbygden och började känna sig trygg och må bättre. Efter åtta månader flyttades han till ett stödboende. Där kände han sig ensam, mådde sämre och avbröt insatsen. Han återvände till Stockholm, köpte knark och rökte på. Så fick han veta att pappan hade dött av coronaviruset.

– Det fanns ingen där längre. Han var hela min värld, den enda jag litade på.

Amir begravde sin pappa, träffade en tjej och gick med på att återvända till behandlingshemmet. I Stockholm fortsatte han med avhoppbarverksamhet och fick en bostad. Runt honom fanns ett nätverk med missbruksbehandlare, kontaktpersoner och en kämpande socialsekreterare. Avhoppbarverksamheten bedömde att han behövde terapi snarast och betalade en privat psykoterapeut eftersom kön till psykiatri var lång.

I terapin grubblade Amir mycket över Svensonlivet. Ett sådant ville han gärna leva. Men vad var det ens? Och hur kom man dit? Allt var nytt. Tjejen, som blivit flickvän, visade hur man ställde glaset i ett särskilt köksskåp och hur man stod i kö. En dag kom han nöjd till terapin och berättade att han lärt sig sopsortera.

– Jag mötte många svårigheter på vägen mot att försöka anpassa mig och bli en del av samhället. Det betydde mycket att kunna ventileras i terapin, att få prata om det som jag tänkte att man inte kunde prata med någon om.

” Men jag fick hjälp att sortera och se saker från olika synvinklar. Det gjorde att jag orkade fortsätta utanför terapin. ”

NÄR DROGERNA försvann välde känslorna fram. Ilska, rädsla, sorg, skuld och skam tumlade omkring inuti honom. ”Vad är det här? Är det något fel på mig?” frågade han terapeuten. Det kändes som han lärt sig sopsortera. Det kändes som han kom till terapin med ett överfullt kassaskåp.

– När jag öppnade dörren bara ramlade det ut massa grejer. Jag tänkte ”shit, det är bättre att stänga här”. Men jag fick hjälp att sortera och se saker från olika synvinklar. Det gjorde att jag

orkade fortsätta utanför terapin. Jag började förstå vilka fel jag gjort, men också vilka svårigheter jag hade mött.

Amir var rädd för sin starka vrede och vad den skulle kunna få honom att göra. De pratade mycket om vad känslor är, varför man känner dem och hur man tar hand om dem. Med tiden hittade han strategier för att hantera ilskan, som att prata med någon, gå promenader och träna.

– Samvetet åt mig levande vissa dagar. Det kan fortfarande komma bilder och ljud från saker som hänt, men förut var det intensivt och jag blev varm, stressad, arg, ledsen och ville gömma mig.

Amir och terapeuten sågs en gång i veckan, oftare när han var i kris.

– Jag kunde höra av mig och säga att jag mätte jättedåligt och behövde prata, då fanns hon där. Hon var en människa och såg mig som människa.

ETT ÅR IN I TERAPIN sökte Amir vård för smärtor i ryggen, men fick panik av att vara på sjukhus och blev tvångsomhändertagen flera gånger. Under några månader gjorde han flera självmordsförsök genom överdoser. Psykoterapeuten besökte honom på sjukhuset och såg hur den långa, bredaxlade mannen kröp upp i stolen som ett litet barn. De pratade om hur rädd han var för sjukvården, om minnena av pappa och farmor som kom. Pratade om hur han kunde vara kvar i

nuet och ta hand om sin inre tolvåring i stället för att flyttas tillbaka dit.

– Den lilla pojken i mig längtade efter sin pappa, kände sig ensam och liten. Han var inte så tuff som han verkade, han försökte bara överleva. Han kände sorg över att han inte fått lite mer närhet och trygghet, säger Amir och blir blank i ögonen.

Långsamt byggde han upp sin inre och yttre trygghet med hjälp av jobb och utbildning, syskonbarn och hemmet med sambon.

– Jag jobbar fortfarande med den lilla pojken i mig. En stor anledning till att jag jobbar som kontaktperson för barn och unga och pluggar till socialpedagog är att det ger mig kraft och känns rätt, men att hjälpa andra hjälper också pojken i mig.

EFTER DRYGT TVÅ ÅR var det dags att avsluta terapin. Amir är i dag 33 år och lever sitt efterlängtrade Svenssonliv med jobb, middag med sambon på bestämda tider och spagetti och köttfärsås på söndagarna. I spegeln ser han en person som mår bättre.

– Jag ser mig själv. En person som har en identitet och en framtidstro. Vägen har varit lång och krokig, jag tappade hoppet mellan varven, men det gick. ◀

** Amir heter egentligen något annat.*

ANNONS

Missa inte vårt

NYHETS BREV!

Håll utkik efter Socionomens nyhetsbrev. Senaste nytt om socialt arbete. Landar i din mejlbox varje torsdag morgon.

Hur jobbar ni psykoterapeutiskt med avhoppare?

TEXT JENNIE AQUILONIUS

STEFAN FJELLKLANG,
psykolog på Sis-hemmet Klarälvsgården.

ANNA WICIK-PRACHARCZYK,
behandlare, Botkyrka kommun.

– **VI HAR TAGIT FRAM** ett metodstöd för arbete med potentiella avhoppare baserat på relationell terapi och mentaliseringsbaserad terapi. Samtalstödet är uppdelat i tre perioder. I period ett jobbar vi för att etablera en fungerande relation med ungdomen genom ostensiva signaler. Det kan till exempel vara att jag lutar mig fram eller söker ögonkontakt i samtalet. Sedan jobbar vi med epistemisk rättvisa. Jag får en enorm dokumentation om ungdomarna, men det är någon

”När relationen är stabil kan vi börja problematisera och ifrågasätta mer”

annans kunskap. Vi vill höra ungdomens berättelse om sig själv, få veta hur personen resonerat i problematiska situationer, känner inför sin framtid och vem som är viktig för hen. Ambitionen är att

etablera epistemisk tillit, att ungdomen litar på att behandlaren är välvillig och kompetent.

Vad händer i period två?

– När relationen blivit stabil kan vi börja problematisera och ifrågasätta mer. Vi letar efter kognitiv dissonans, som att hen vill ha snabba pengar genom att sälja droger men samtidigt inte vill bli skjuten eller gripen av polisen. Då kan vi prata om hur det går ihop. Ett annat verktyg är perspektivskiftning, att öva sig i att se situationer utifrån någon annans perspektiv. Målet är att ungdomen ska hitta sin egen vilja till förändring och fatta beslutet att lämna gängkriminaliteten.

Vad händer när hen bestämt sig för att lämna?

– Då drar en process i gång med socialtjänst, polis och andra myndigheter. Vårt jobb handlar då om att hjälpa ungdomen att behålla sin motivation och fortsätta investera i beslutet genom att till exempel avsluta sina sociala medier och ansöka om skyddad identitet.

– **VI ARBETAR MED** Kriminalvårdens KBT-baserade behandlingsprogram Entré. Först kartläggs klientens problematik, behov och mottaglighet för behandling. Utifrån informationen som kommer fram i den första sessionen skriver vi en fallformulering. Den består av en sammanhängande beskrivning av klientens problematik, hypoteser om hur personens kriminalitets- och våldsbeteende utvecklats och vidmakthållits, hur det hänger ihop med andra problembeteenden och om hur behandlingen bör läggas upp.

Vad händer sedan?

– Beroende på klientens behov jobbar vi med olika områden: identitet och självbild, attityder och värderingar, alkohol och droger, aggressivitet och våld, relationer och umgänge och praktisk social situation. Klienterna får hemuppgifter som kan handla om att träna på strategier för impuls kontroll och färdigheter som att se andras behov och be om hjälp. De har ofta ett snedvridet tankemönster och tolkar sin omgivning som fientlig. Vi jobbar därför mycket med att kognitiv omstrukturering, att förändra dysfunktionella tankemönster. I den tredje fasen jobbar vi bland annat med hur klienten ska kunna vidmakthålla de konstruktiva tankemönster och beteenden.

Hur går behandlingen till rent praktiskt?

– Vi genomför oftast behandlingen digitalt då klienterna är placerade i olika delar av Sverige på grund av hotbilden. Vi samarbetar också tätt med klientens nätverk, som handläggaren på socialtjänsten, avhopparföretaget och polisen. Klienterna kan ringa mig utanför sessionerna eftersom det är viktigt att bygga allians och få deras förtroende. Det är spännande att se klientens förändring, hur de börjar tänka och agera på ett prosocialt sätt och känna sig som en del i samhället, ibland för första gången i sitt liv.

BO BUHRMAN,
behandlingschef på
omsorgsföretaget
Humana individ och
familj.

- **UTIFRÅN FORSKNING** om vilka interventioner som fungerar för målgruppen har jag satt ihop det KBT-baserade programmet B12 med tolv sessioner. Det är semistrukturerat så det är tydligt vad som ingår i varje session samtidigt som behandlaren kan anpassa arbetet efter varje klient, om ungdomen till exempel har en NPF-problematik eller brister i sin kognitiva utveckling.

Hur är programmet uppbyggt?

- Först kommer kartläggningsdelen med ett testbatteri för att mäta antisociala värderingar, nedstämdhet, trauma och livstillfredsställelse. Behandlaren gör också en brottsanalys och tittar på ett typiskt brott som personen har begått. Sedan kommer interventioner med allt från färdighetsträning till acceptansövningar, visualisering, avslappningsövningar och kognitiv omstrukturering, det vill säga att förändra tanke- och beteendemönster. En del handlar om moraliskt resonerande, där behandlaren och klienten går igenom olika dilemman. De tittar på ett brott i detalj, pratar om vad som är rätt och fel och om det förändras om man lägger till eller drar ifrån information. Tanken är att stretcha klienternas moraliska muskler och få dem att gå uppåt i den moraliska hierarkin. Klienterna får hemuppgifter mellan sessionerna. I slutet görs en vidmakthållandeplan utifrån det som har gett bäst effekt under programmet.

Finns det fler psykoterapeutiska insatser?

- Vi jobbar med Treatment foster care Oregon, ett program där man utbildar behandlingsfamiljer, och i de teamen ingår en KBT- eller systemteoretisk terapeut som jobbar med individuell behandling. Även i Intensiv hemmabaserad familjehandling kan psykoterapi förekomma. På flera av våra HVB-hem ingår också obligatorisk terapi, det kan vara KBT eller dialektisk beteendeterapi.

riande

Lundäng HVB

Pojkar 12-17 år med
psykosocial problematik

Nässlan HVB

Flickor 12-17 år med
psykosocial problematik

Vi erbjuder:

- Professionellt team med:
*Specialistläkare i barnpsykiatri, leg psykolog,
leg psykoterapeut, socionom, leg psykoterapeut
samt behandlingspedagoger.*
- NP-utredningar,
psykologutredningar
- Evidensbaserat
behandlingsarbete
- Familjearbete

Konsulentstödda
familjehem 0-20 år
—
Nyköpings kommun

Anhörigperspektiv – Fördjupning

Ettårig distanskurs på 50% för dig
som arbetar med stöd till anhöriga

**ANSÖK SENAST
5 MAJ**

 ANHÖRIGAS
RIKSFÖRBUND

 HELSJÖN
FOLKHÖGSKOLA

MÖTET: LASSE MATTILA

MITT I STORMEN

Som barn lärde sig Lasse Mattila tidigt att klara sig själv. Runt honom pågick ett ständigt kaos. Nu står han stadigt i debatten om diagnoser och psykofarmaka för barn och unga med psykisk ohälsa.

TEXT TIM ANDERSSON FOTO LINN BERGBRANT

Lasse Mattila

GÖR: Föreläser, handleder, skriver, opinionsbildar, och utbildar. Är ordförande i Riksföreningen Kontext, som bland annat verkar för en kontextuell förståelse för psykiskt lidande och för ett brett utbud av stödinsatser. Chefredaktör och ansvarig utgivare för webbmagasinet Mad in Sweden.

BOR: Utanför Göteborg.

ÅLDER: 48 år.

BAKGRUND: Har bland annat arbetat som socialsekreterare, skolkurator, enhetschef och handledare inom förstärkt jour- och familjehemsvård. Har skrivit flera böcker.

När Lasse Mattilas växte upp var det helt utan ramar. Pappan dog när han var två år och mamman blev gravt alkoholiserad.

I BOHUSLÄNS MUSEUM flödar vintersolen från Bäveån genom stora fönster. En äldre man känner igen Lasse Mattilas ansiktsdrag, och erbjuder honom sitt avskilt placerade bord i restaurangdelen.

– Visst spelade du fotboll, va?

Visst gjorde han det. Han ägnade sig åt det professionellt i femton år, bland annat som back och mittfältare i Ljungskile SK, en bit härifrån. Men det är ett annat liv, konstaterar han. När VM inleddes senast fick en vän upplysa honom om det.

– Det var stimulerande att jobba i grupp för gemensamma mål, men det kan jag göra fortfarande.

Numera är Lasse Mattila socionom. Han handleder, utbildar om skyddade personuppgifter och opinionsbildar. Det senare gör han framför allt via två forum: nättidskriften

Mad in Sweden och Riksföreningen Kontext, tidigare föreningen Alternativ till psykofarmaka – som båda förordar kontextuella, icke-medicinska perspektiv på psykisk ohälsa.

– Om medicinen var lösningen borde vi väl se allt mindre av psykiskt lidande? Det gör vi inte – tvärtom. Det blir bara mer och mer, inte minst bland unga, samtidigt som medicineringen och diagnostiseringen ökar.

Han är inte kategoriskt emot psykofarmaka – det kan vara bra under kort tid för att skapa förutsättningar för ett mer långsiktigt arbete – men pekar på de påtagliga baksidorna: de svåra biverkningarna och de ofta tveksamma, ibland rent destruktiva, effekterna.

Det största problemet är dock att de tar uppmärksamheten från det som orsakar det psykiska lidandet. Nej, det rör sig inte om någon serotoninbrist i hjärnan – den hypotesen är numera vederlagd – utan snarare om sådant som fattigdom, trauman, arbetslöshet och hemlöshet, menar han. Hans kritik är i grunden en samhällskritik.

– När det gällande paradigmet individualiserar och patologiserar folks lidande, så placerar det problemet i deras hjärnor. Då är det inte så mycket man behöver göra på samhällsnivå, i skolan eller som förälder.

” Om medicinen var lösningen borde vi väl se allt mindre av psykiskt lidande? ”

” Om vi har en ungdom som skär sig så kanske inte basinkomst är lösningen. I en sådan här och nu-situation handlar det snarare om terapeutiska insatser. ”

Själv vill Lasse Mattila se fler behandlingsalternativ och mer av verkliga valmöjligheter. Där brister vi ”big time”, som han säger. I dag är det inte ovanligt att unga får ett erbjudande om antidepressiva läkemedel redan vid första telefonkontakten med primärvården.

Han efterfrågar också fler trygghetsskapande insatser.

– Vi behöver säkerställa människors emotionella, relationella, fysiska och ekonomiska trygghet, säger han. En del av detta är dock mer på en samhällsnivå. Om vi har en ungdom som skär sig så kanske inte basinkomst är lösningen. I en sådan här och nu-situation handlar det snarare om terapeutiska insatser.

LASSE MATTILA VET en del om psykiskt lidande, och inte bara från sitt professionella liv. Han vet en del om fattigdom och trauman också. Framme vid restaurangdisken väljer han efter viss tvekan currygrytan i stället för bouillabaisse.

– Jag var rädd att jag inte skulle bli mätt av soppan.

Hungern – den kommer tidigt på tal när han berättar om sitt liv. Som barn tog han ibland pengar från sin mamma och köpte sig något, andra dagar var sedlarna slut och han fick hålla till godo med mögliga brödkanter.

Pappan dog när han var två, och mamman blev gravt alkoholiserad. Lasse Mattila fick i stort sett klara sig själv. Han blev ”vildvuxen”, som han formulerar det.

– När kompisars föräldrar ropade in sina barn på kvällarna visste jag att det var dags att gå hem. Annars hade jag inte många ramar.

Det var fotbollen som räddade honom, som dröm och framåttrörelse. Men också som socialt

skyddsnät. Även om man aldrig talade om Lasse Mattilas hemförhållanden skapades tillitsfulla relationer i omklädningsrummen och på planen.

Han berättar att han vid ett tillfälle i vuxen ålder sökte upp en av ledarna för att tacka honom.

– Jag tänkte: Hur ska jag få tag på honom efter alla år? Men det var inte så svårt – jag åkte bara tillbaka till idrottsplatsen, och där stod han och rensade rabatten.

LASSE MATTILA BLEV proffs när han var sjutton, och lämnade Finland för Sverige. Framgången kom inte som någon överraskning för honom själv. Han hade jobbat hårt och bett till den högre makt som han ofta kommunicerade med: antingen skulle hans mamma bli bra, eller skulle han bli professionell fotbollsspelare.

Inte långt därefter, när han satt på bussen på väg hem från träningen, hörde han brandbilarna susa förbi. Som vanligt gjorde ljudet honom orolig.

Hemmet hade alltid utgjort en farozon. Hans mamma var för det mesta redlös, och han hade flera gånger behövt ringa efter ambulans när han hittat henne i kramper och med skum runt munnen. Och så rökte hon. Av intuitiv självbevaringsdrift hade han flyttat från övervåningen till ett rum på mellanvåningen, i väntan och bävan: en dag skulle nog en av de där cigaretterna falla ur hennes hand.

När han kom fram var branden redan släckt, men huset förstört. På kvällen gick den trettonåriga pojken runt i det som fanns kvar.

– Jag minns lukten, droppandet från taket efter släckningsarbetet, och att man hade fyllt mittenplanet med sågspån för att minska skadorna. Det var total förödelse. Jag gick till mitt rum

MÖTET: LASSE MATTILA

Som barn tog Lasse Mattila ibland pengar från sin mamma för att köpa mat. Andra dagar var pengarna slut och han fick gå hungrig.

1994: Fotbollsproffs

”Jag var sjutton år när jag förverkligade barndomsdrömmen om att bli fotbollsproffs, hoppade av gymnasiet och flyttade till Sverige. Jag var en ganska trasig tonåring med siktet inställt på de stora europeiska ligorna. Jag trivdes bra och lärde mig mycket i Sverige, både om mig själv och om fotbollen.”

1996–1999: Folkhögskola

”Där träffade jag kamrater med noll intresse för fotboll. Först kändes det nästan provocerande. Men för första gången blev jag mer betraktad som en människa än som fotbollsspelare. Det var befriande. Det spelade ingen roll hur det gick i matcherna – det var ingen som brydde sig. Det hjälpte mig att få distans till idrotten.”

1996: Viktigt möte

”Efter ett år som proffs blev jag skadad och var borta en längre period. Det var tungt men den dåvarande klubbens skadeansvarige, Hasse Mazola, kom att betyda mycket för min personliga utveckling, och för min förståelse för hur mina barndomserfarenheter hade påverkat mig. Vi har fortfarande kontakt.”

2006–2013

Socialtjänsten och skolkurator

”Vi var kanske tretton kuratorer i stan. En del satt på kontor och väntade på att barnen skulle komma till dem. Det är väl fine, men en del elever tog sig inte ens till skolan, så de skulle knappast komma och knacka på dörren. Själva experimenterade jag därför en del med olika verktyg, och jobbade behovsorienterat och relationellt. Med relativt blygsamma insatser kunde vi få en väldigt bra avkastning.”

2018

Chefredaktör för Mad in Sweden

”Mad in Sweden är ett webbmagasin för dem som är intresserade av, och vill reformera, samhällets syn på insatser vid psykisk ohälsa. Det är en svensk upplaga av vetenskapsjournalisten Robert Whitakers amerikanska motsvarighet. Genom chefredaktörskapet har jag hamnat i ett internationellt sammanhang med väldigt kompetenta människor. Det är naturligtvis förstärkande, stimulerande och inspirerande.”

- ▶ och tittade på trumsetet, som var helt nedsmält. Mamman hade inte klarat sig.

EFTER ATT LASSE MATTILA utbildat sig till socionom på Mittuniversitetet och kommit tillbaka från Brasilien, där han gjort praktik och sedan blivit kvar som fotbollsspelare, ägnade han ett och ett halvt decennium åt barn och unga: inom socialtjänsten, som skolkurator, och sedan som arbetsledare i ett kommunalt samarbete mellan socialtjänst, skola och kultur och fritid.

– Det var då jag på nära håll fick bevittna de ganska förödande konsekvenserna av de här biomedicinska och farmakologiskt inriktade perspektiven. Jag såg att de inte var hjälpsamma för barnen. De skapade ingen långsiktigt hållbar, positiv förändring.

Han började inventera alternativa verktyg och identifiera framgångsfaktorer. Vad han kom fram till var framför allt värdet av tillitsfulla relationer: först när vuxna är beredda att finnas där på riktigt, öppnar sig verkliga förutsättningar för barn och unga att läka.

SOM SKOLKURATOR arbetade han rätt normbrytande, berättar han. Han var mycket i klasserna och hemma hos eleverna. Ibland hämtade han dem på mornarna.

– De elever som är längst ute i periferin skulle knappast komma och knacka på min dörr om jag satt på ett kontor. Jag var tvungen att söka upp dem där de var för att börja bygga en relation.

Lasse Mattila var tillgänglig dygnet runt. Gränslöst och oprofessionellt, tyckte en del kollegor, men tillgängligheten missbrukades aldrig, säger han. Visst hände det att han hämtade någon ungdom mitt i natten någonstans, men ropen på hjälp var alltid berättigade.

Nej, det var inte barnen och ungdomarna som gjorde hans jobb svårt. Det var snarare de organisatoriska omständigheterna (hur redogör man i en verksamhet med stämpelklocka för tiden man lägger när man hämtar en någon mitt i natten?) och inställningen hos vissa chefer och kollegor.

– Ska vi se våra barn och unga som psykiskt sjuka? Eller ska vi se deras beteenden och mående som funktionella reaktioner på svåra livsomständigheter?

” De elever som är längst ut i periferin skulle knappast komma och knacka på min dörr. ”

Han talar om sin mamma i samma termer: Inte heller alkoholism är en sjukdom, menar han. Också den är en reaktion, som måste förstås utifrån en större kontext.

– Det är inget patologiskt. Hon hade sin livsresa, och ingen lärde henne hur man hanterar svåra händelser i livet. Samma med min bror, som också gick bort i missbruk häromåret. Det känns onödigt. Det finns stöd att få, men tyvärr fick de inte tillgång till det.

Och han själv, då, hur har han hanterat sina upplevelser? Han minns inte att han kände sig så utsatt som barn, men visst har vildvuxenheten satt spår. Frånvaron av föräldrar och bristen på omsorg gjorde att han upplevde kärleken som villkorad och prestationsrelaterad. Kanske drev det hans fotbollskarriär.

– Varje gång jag gick innanför de vita linjerna gjorde jag det med mitt människovärde som insats.

Samtidigt: När han stannar upp och tänker på sitt liv, hela sitt liv, också de mörka delarna, känner han tacksamhet.

– Jag vill inte att något barn ska behöva uppleva det som jag har upplevt, men det finns ett slags välsignelse i det. Jag har fått med mig så mycket som jag har nytta av i det jag gör i dag. Fotbollen var ett kall, men det har tjänat ut sin roll. Nu har jag ett annat. ◀

Nu presenterar vi de tre första nomineringarna i årets C-uppsatstävling. Vinnaren utses i slutet av året och får ett stipendium på 10 000 kronor.

Nu är C-uppsatstävlingen igång!

TEXT ANNIKA SJÖBERG

NILS STRANDBERG,
Södertörns högskola

**EMELYNE NKUZIMANA OCH
JOSEFINE JOHANNESSEN,**
Mälardalens universitet

REBECCA ARVESTÅL,
Umeå universitet

Vad handlar uppsatsen om?

– Om våldsbejakande extremism kopplat till socialt arbete. För några år sedan fanns en nationell samordnare som beslutade att alla kommuner skulle ha en handlingsplan. Det finns nu i hälften av kommunerna och jag valde slumpvis ut två av dem.

Vilka är de viktigaste resultaten?

– Att de som arbetar närmast målgruppen behöver förhålla sig till två perspektiv: klienterna och organisationen. I implementeringen av handlingsplanen blev därför handlingsutrymmet viktigt.

Intervjupersonerna upplevde också att det var mycket tyckande i ämnet, kanske eftersom det är en så laddad fråga. Det fick i sin tur politiker att fatta beslut som hade dålig verklighetsförankring, vilket blev en utmaning.

Vem har nytta av att läsa uppsatsen?

– De inom socialt arbete som kan komma i kontakt med våldsbejakande extremism. Då föräldrar med bakgrund inom våldsbejakande extremism återvänder från konfliktområden upprättar Säpo alltid en orosmätan. Då kan det vara bra att veta mer om detta.

Vad handlar uppsatsen om?

– *Josefine:* Om vad som gör att socialarbetare som jobbar länge inom den sociala barnvården behåller sitt engagemang, och vad som kan göra att arbetet upplevs mer meningsfullt. Det rapporteras så mycket om hög personalomsättning, men vissa stannar länge.

– *Emelyne:* För att ta reda på detta intervjuade vi socialarbetare som jobbat inom barn och unga i minst fem år.

Vilka är de viktigaste resultaten?

– *Josefine:* Alla hade något som motiverade dem att fortsätta. Några hade själva haft en dålig erfarenhet av socialtjänsten som barn och ville göra skillnad. Andra motiverades av att kunna vara det yttersta skyddsnetet för barnen.

– *Emelyne:* Alla tyckte också att det är ett roligt jobb, även om det är krävande. De menade också att man behöver ha förmågan att sätta ner foten, både kring frågor som rör organisationen och gentemot klienterna för att kunna trivas i rollen.

Vem bör läsa uppsatsen?

– *Josefine:* Socionomstudenter, och de som funderar på att läsa till socionom.

Vad handlar uppsatsen om?

– Om ekonomiskt våld och den ut-satthet som kvinnor i Sverige, och hela världen, lever i, där ekonomi används för att hålla dem kvar i destruktiva förhållanden.

Vilka är de viktigaste resultaten?

– Att vi behöver bygga bättre system i Sverige för att hjälpa de här kvinnorna vidare. I förhållandet är det svårt att ifrågasätta då sambon vill teckna ett gemensamt avtal. Varför skulle du säga nej? Det smyger sig ofta på och till slut är kvinnorna fast i en spindelväv av olika kontrakt och abonnemang.

Om kvinnan sedan lämnar relationen blir hon ofta kvar på skyddat boende för länge då de har skulder hos Kronofogden. De tvingas förlita sig på hyresvärdars goda vilja för att få en bostad. Det behövs bättre kunskap och rutiner för att de här kvinnorna inte ska bli fast i att betala andras skulder.

Vem bör läsa uppsatsen?

– Jag skulle önska att beslutsfattare och myndighetsutövare blev mer insatta i ämnet.

Läs alla bidrag
PÅ SOCIONOMEN.SE
/C-UPPSATS

LÄS MER!
Längre
intervjuer på
sacionomen.se

Skyddat boende där alla kan känna sig trygga

På våra boenden finns möjlighet till stödsamtal enligt Trappanmodellen eller In My Shoes.

Alla barn förtjänar ett liv
i trygghet, fria från våld.

UPPSALA
**KVINNO
+ JOUR**

En chans för familjen

Grödbygården ligger i nordöstra Skåne, i en by omgiven av hav, sjöar och bokskogar. I frisk miljö skapar vi förutsättningar att ta fatt i den utvecklingstråd som slagit knut baserat på vår långa erfarenhet och unika kompetens. Genom behandling hjälper vi barn och föräldrar till trygga relationer. I utredningsuppdrag vägleder våra noggranna observationer till val av insatser.

Vill du veta mer? Ring 0456-229 41 eller besök www.grodbygarden.se

GG Grödbygården
EN KUPAD HAND FÖR LIVET

Vem vinner priset för Sveriges bästa C-uppsats?

Socialhögskolorna på samtliga universitet och högskolor väljer själva ut den bästa C-uppsatsen på respektive socionomutbildning. De utvalda uppsatserna publiceras på Socionomens hemsida och går därefter till final. När Socionomen publicerat alla bidrag utses en vinnare av en expertgrupp. Den vinnande författaren får ett stipendium på 10 000 kr, av Socionomen!

Vad händer om barn ges tid och möjlighet att prata om sina föräldrars missbruk – tillsammans med föräldrarna? En hel del är svaret. Det har arbetssättet Jag och min familj visat.

TEXT TOMMY JOHANSSON ILLUSTRATION GETTY IMAGES

Så får barnen gehör i familjer där vuxna missbrukar

Varför dricker mamma och pappa? De vet ju att det händer dåliga saker då. Och varför fortsätter de när de sagt att de ska sluta? För barn som växer upp med missbrukande föräldrar blir frågorna ofta hängande i luften och förklaringarna uteblir. Det var ett problem som Ann Lyrberg bar med sig när hon 2013 blev involverad i ett projekt med Socialstyrelsen.

– Jag jobbade då som platsansvarig inom öppenvården i Sandviken. Projektet var riktat mot familjer med vuxna med skadligt bruk och beroende och handlade om att utveckla ett samordnat arbetssätt gentemot de här familjerna. Grundläggande var också att göra barnens röster hörda, säger hon.

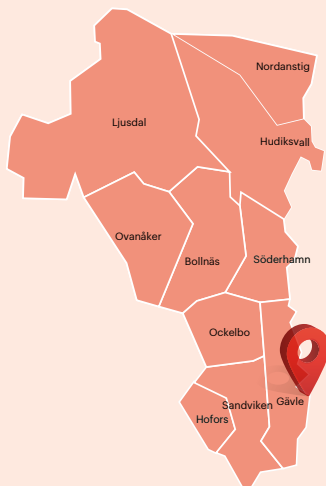
Totalt deltog fyra kommuner i projektet där varje kommun hade relativt fria tyglar att utveckla sina egna

metoder. Inom Sandvikens kommun blev ett av resultaten Jag och min familj, ett familjebaserat och sektionsoverskridande öppenvårdsprogram. Målgruppen är barn i familjer där vuxna missbrukar alkohol eller droger.

– Det är en intervention som vänder sig till hela familjen där barn och föräldrar träffas tillsammans. Man pratar om missbruket och om problemen i familjen på ett sakligt, avdramatiserat och icke-dömande sätt, säger Ann Lyrberg, som varit drivande i utvecklingsarbetet sedan starten.

– Totalt ses man vid åtta tillfällen tillsammans med två samtalsledare, en från barn- och familjeöppenvården och en från vuxenöppenvården. Varje träff pågår i cirka 1,5 till 2 timmar, och så kan man vid behov sätta in två extraträffar.

JUST ATT SAMARBETA mellan enheter är en nyckelfaktor. Ann Lyrberg, som jobbat länge inom vuxenöppenvården, hade bra koll på arbetet med föräldrarna men huvudmålgruppen, barnen, hade

Ann Lyrberg utredare vid FoU Välfärd i Region Gävleborg som arbetar med projektet "Jag och min familj".

4

Tips för att ge plats åt barnens röster

1 Känslokort

Varje träff börjar med att alla tar ett så kallat nallekort. Det är bilder på nallar som uttrycker olika känslor. När alla har valt varsitt kort går man varvet runt där alla visar vilken känsla de kom till träffen med. Om man vill får man säga något.

2 Summerar

Man genomför olika övningar, bland annat "Höjdpunkter och bottenapp". Det går ut på att man berättar vad som hänt sedan förra träffen, vad som har varit bra och vad som har varit mindre bra.

3 Tema på träffarna

Varje träff har ett tema. Det kan handla om beroendutveckling, familjen som system, kommunikation, känslor, hur man har det i familjen eller säkerhetsplanering.

4 Flera övningar

Andra övningar som man gör är att låta barnen rita en bild över hur det såg ut när mamma och/eller pappa drack och hur det då blev för barnet. Man kan också få skriva ett brev till alkoholen eller drogen. Det är ett sätt att genom olika uttrycksmedel locka fram pratet.

” Man pratar om missbruket och om problemen i familjen på ett sakligt, avdramatiserat och icke-dömande sätt. ”

” När barnet får sätta ord på vad de har varit med om och föräldern bekräftar med att säga 'ja, så var det'. Det betyder mycket. ”

► hon mindre erfarenhet av. Lösningen fanns dock bara ett stenkast bort.

– Jag gick över gatan bara till mina kollegor i barnöppenvården. Jag frågade om vi kunde göra något ihop. Vi kan ju en massa saker. Om vi går samman så blir det ju någonting mer, säger hon.

I dag är Ann Lyrberg utredare vid FoU Välfärd i Region Gävleborg och doktorand i socialt arbete vid Högskolan i Gävle. Arbetet med Jag och min familj har växt. Efter att det infördes i Sandvikens kommun har det drivits vidare som forskningsprogram mellan 2018 och 2020, där Ann Lyrberg varit projektledare.

TOTALT HAR TIO kommuner och cirka 40 familjer deltagit under projektperioden. Samtliga kommuner har sedan fortsatt med arbetssättet efter projekttidens slut. Just nu pågår ett analysarbete av den data man samlat in. Frågan är: Hur har det gått?

– Det som både föräldrar och barn har rapporterat är att man upplever en ökad närhet till varandra och ett minskat kaos i familjen. Barnen upplever också en lägre grad av uppförandeproblem och föräldrarna en lägre grad av ångest och depression, och även en minskad alkohol- och drogkonsumtion, säger Ann Lyrberg.

Hon understryker samtidigt att Jag & min familj inte ska ses som en behandling för föräldrarna.

– Det här är en intervention som är mer riktad mot kommunikation och information, säger hon.

Framför allt tycks programmet ha uppnått sitt primära mål, att placera barnen i ett tryggt sammanhang där de under kontrollerade former kan ventilerar tankar och funderingar gentemot den missbrukande föräldern.

– Barnen beskriver en form av känslomässig lättnad, att ”nu fick jag säga det här”. De uppskattar ärligheten och öppenheten från föräldrarna, att de får säga som det är och att de får svar på sina frågor, säger Ann Lyrberg.

Hon nämner ett specifikt exempel.

Barn och föräldrar har rapporterat att de upplever en ökad närhet till varandra, och mindre kaos i familjen.

– En pappa berättade om en situation när han i sitt missbruk inte lyssnade på sitt barn. Han bara slog undan vad barnet sa och bemötte det med att säga ”stick härifrån”. Under en träff så sa han till barnet att ”hur kunde jag göra så, du var ju bara ett barn”.

– Det finns ju något läkande i det där, att få något bekräftat. När barnet får sätta ord på vad de har varit med om och föräldern bekräftar med att säga ”ja, så var det”. Det betyder mycket.

Men det finns också utmaningar med Jag och min familj. Under de två år som det drevs i

forsknings syfte var det drygt en tredjedel av familjerna som avbröt sitt deltagande.

Orsakerna är flera, förklarar Ann Lyrberg.

– Dels handlar det om familjer där det fanns en ganska stor våldsproblematik som man inte kände till innan. Sedan var det också några familjer som flyttade. I några fall berodde det också på att en förälder återföll i missbruk.

– I något enstaka fall har barnet inte velat fortsätta och där känner man inte till den bakomliggande orsaken, förklarar Ann Lyrberg.

EN ANNAN UTMANING är att få fler kommuner att implementera arbetssättet i sina verksamheter. Även om de tio kommuner som deltagit i forskningsprojektet har fortsatt att arbeta med Jag & min familj så har det dykt upp frågor om hur man ska få fler att ansluta.

– Under tiden som forskningsprojektet pågick så var det flera samtalsledare som uppskattade att få utbildning i det här. Nu när forskningsprojektet är avslutat är det inte helt lätt att lösa det. Vem ska tillhandahålla utbildningen, hur gör man det och hur ska man få spridning, utan att det ska behöva kosta skjortan? säger Ann Lyrberg.

För själva materialet finns. Det förvaltas av socialtjänstens utvecklingscentrum i Dalarna (SUD). Hela tanken från början var att det skulle vara lättillgängligt för alla kommuner som är intresserade.

– Idén är att man enkelt ska kunna komma i gång utan krav på massa dyra utbildningar och licenser. Det är ju inte tänkt att någon ska förskansa sig rättigheter och göra business på det här. Det här har tagits fram med offentliga medel och då ska det också vara lättillgängligt för kommuner och regioner, säger hon.

VAD TYCKER PROFESSIONEN själv om arbetssättet då? Där pågår fortfarande ett analysarbete – en rapport kommer släppas under 2024 – men enligt preliminära resultat är mottagandet positivt, förklarar Ann Lyrberg.

– Man har upplevt det som utvecklande att arbeta tillsammans med kollegor från andra enheter, det har gett nya perspektiv på familjen man jobbar med. Man upplever också att man har fått en bredare bild över hela den här problematiken. Och det är mycket tack vare barnens perspektiv. ◀

KOMMENTAR:

”Cheferna har en väldigt viktig roll”

Chefers inställning har stor betydelse för hur väl implementeringen fungerar, det förklarar forskaren Christina Nehlin Gordh som utvärderat arbetet med Jag och min familj. TEXT TOMMY JOHANSSON

Christina Nehlin Gordh
FOTO: PRIVAT

Trots att Jag och min familj har nått goda resultat i flera kommuner har det varit en utmaning att få fler att haka på. Varför? Det är en av flera frågor som Christina Nehlin Gordh, docent i klinisk beroendeforskning vid Uppsala universitet, varit med och utvärderat.

– Vissa kommuner har haft det svårare än andra. Det har bland annat berott på att det funnits väldigt många som ska tycka till om vilka familjer som ska vara med i programmet. Det har varit handläggare, chefer och olika grupper som alla ska bedöma lämpligheten. Då blir det svårt att komma till skott i processen.

Finns det några framgångsfaktorer att lyfta?

– Vi har kommit fram till att cheferna har en väldigt viktig roll när det kommer till att stödja praktiskt. Till exempel genom att hjälpa till med lokal, se till att det finns medel för kaffebröd, och tydligt signalera att man verkligen tycker att det här är viktigt.

Är Jag och min familj ett helt nytt sätt att arbeta på?

– Det är ganska nytt att man försöker föra ihop barn och vuxna tillsammans. Annars brukar det ju vara så att var och en får hjälp på varsitt håll. Jag skulle nog säga att det här är ganska unikt.

Hur kommer det sig att det tagit fram tills nu att arbeta på det här sättet?

– Man tycker ju att det låter självklart att man ska arbeta så här men det är väl det här med stuprör inom socialtjänsten. Var och en jobbar liksom med sin sak – med barn eller med vuxna. Det krävs att någon tar initiativ och sätter i gång ett gemensamt projekt. ◀

Möter föräldrar där de är

Laura och David Rindar har kommit till öppna förskolan för att sonen Vincent, 1 år, ska få lite social interaktion inför den stundande tiden på förskola.

OBYGGGÅNDE MAMMOR

I Sigtuna har man fyra stadsdelsmammor anställda i kommunen. Uppdraget: Att hjälpa nyanlända att navigera i det svenska samhället.

FOTO MARGARETA BLOOM SANDEBÄCK TEXT TOMMY JOHANSSON

Rör sig på stan

Sara Odstam (till höger) tar en runda i centrum med sina kollegor. Just i dag är det svårt att få till samtal med förbipasserande. Det kalla vädret gör att många håller sig inomhus.

STADSDELSMAMMOR

Läslust

Soosan Askaszada botaniserar i boklådan tillsammans med Raimonda Pati, 4 år. Hon har varit på öppna förskolan flera gånger tillsammans med sin mamma Ligita Gribauskaite.

Föräldrastöd

Rawasia Bibi, som bor i Valsta, har kommit till öppna förskolan med frågor om sitt barn som har autism. Här får hon vägledning av stadsdelsmammans Soosan Askaszada om vad det finns för stöd att få från skolan.

Skaparglädje
Raimonda Pati ritar och pysslar.

Styrka om fyra

Zeinab Al Jaj Moustafa är en av fyra stadsdelsmammor i Sigtuna.

Skaparglädje

Raimonda Pati ritar och pysslar.

Ses ofta

John Kuluman, som till vardags jobbar inom Samhall, kommer ofta hit för att träffa människor. Det brukar bli tre till fyra besök i veckan.

Leder arbetet

Sara Odham är projektledare för satsningen med stadsdelsmammor, som varit igång i cirka ett år.

Länk mellan kommun och invånare

DET VAR 2022 som Sigtuna kommun började se över hur man kunde börja jobba annorlunda för att motverka segregation. Både kommunanställda och invånare fick tycka till vilket ledde till flera nya projekt inom flera olika verksamhetsområden.

På individ- och omsorgsförvaltningen föddes idén om stadsdelsmammor. Tanken är att de ska fungera som ett stöd till utrikesfödda som nyligen kommit till Sverige.

– Det kan handla om att få hjälp att skriva in sig på SFI, hjälp i kontakten med skolan eller kanske tolkstöd när man ringer till vårdcentralen, säger projektledaren Sara Odham.

När Socionomen följer med har man planerat in ett besök på öppna förskolan för att knyta kontakt och bygga relationer med föräldrarna. Vid andra tillfällen kan det handla om att fälta på stan.

– Viktigt att nämna är att stadsdelsmammorna också plockar upp tankar och idéer från invånarna som kan vara bra för oss att veta. Det ger oss möjlighet att utveckla eller göra saker annorlunda.

Vad har ni sökt efter hos era stadsdelsmammor?

– Primärt att man kan de språk utöver svenska och engelska som är störst i kommunen. Sedan har vi sökt efter personer med samma erfarenheter som våra utrikesfödda invånare, att de har gått igenom samma processer och har en förkännedom om hur samhället fungerar.

Spontana möten

Förbipasserande blir snabbt infångade av Sara Odstam och stadsdelsmammorna. Man får möjlighet att ställa frågor eller bara byta några ord.

STADSDELSMAMMOR

På plats i centrum

Stadsdelsmammorna delar ut broschyrer i Valsta centrum.

Kul på jobbet

En glad Magda Zaitoun, redo att möta invånarna. Hon är också en av stadsdelsmammorna.

FREDRIKSDAL

Ett utrednings- och behandlingshem
för familjer med barn i åldrarna 0-13 år
och blivande föräldrar

Tel. 0380 - 261 10
www.utredningshem.se

ANNONS

Förstärkt konsulentstöd familjehemsvård

Vår familjehemsvård erbjuder rehabilitering och utveckling i engagerade familjer med ett stödjande nätverk. Varje ärende har en **tillgänglig familjehemskonsulent dygnet runt**. Vi anpassar vårdinsatserna individuellt baserat på uppdragets behov och socialtjänstens önskemål, och inkluderar professionellt psykologiskt stöd.

Våra förstärkta familjehem är **ett alternativ till institutionsvård** och fokuserar på att skapa trygga, förutsägbara miljöer och starka, pålitliga relationer, oavsett individers situation eller problematik.

Brizad
BEHANDLINGSKONSULT

Brizad Behandlingskonsult AB
Box 1087, 824 12 Hudiksvall

0650-59 53 30 • info@brizad.se • brizad.se

Förfrågningar och information:

CHRISTINA KRÅKES

Placeringskonsulent
070-837 19 01 • christina.krakes@brizad.se

KRISTINA SUND

Placeringskonsulent
070-837 69 37 • kristina.sund@brizad.se

Verksamhetschef:

LENA MARIA GRANDIN

Verksamhetschef
070-837 21 78
lenamaria.grandin@brizad.se

ANNA MELKE, forskare vid FoU Väst och projektledare för Förälder på avstånd.

”ALLA ÄR FÖRLORARE NÄR FÖRÄLDRAR INTE STÖTTAS”

Föräldrar till placerade barn får inte det stöd de behöver. Det visar ny forskning. Och det uteblivna stödet drabbar inte bara socialtjänsten och föräldrarna, utan även barnen.

TEXT VIKTORIA MYRÉN

Att föräldrar till placerade barn inte fångas upp i den utsträckning de behöver har socialtjänsten vetat om länge, både utifrån egna erfarenheter, och tidigare forskning.

– Det beskrivs i socialtjänsten som ett gammalt dåligt samvete, säger statsvetaren Anna Melke och konstaterar att det bristande stödet får flera effekter:

– Det kan vara svårt att jobba med de här familjerna i ursprungsläget, och det blir ännu svårare när man inte har en bra kontakt med föräldrarna. Bristen på stöd kan också bidra till instabila placeringar, säger Anna Melke.

HON VAR PROJEKTLEDARE för Förälder på avstånd som involverade sju kommuner i ett treårigt forsknings- och utvecklingsarbete. Initiativet togs av chefer i socialtjänsten, bland annat efter ett studiebesök i Norge där de sett hur man arbetade med innovativa lösningar för att stötta föräldrarna.

– Det var en aha-upplevelse, säger Anna Melke. Hon konstaterar att i Sverige har barns delaktighet i den sociala barnvården uppmärksammats under en tid.

– Men när det gäller de biologiska föräldrarnas rätt till delaktighet är det tystare.

Enligt socialtjänstlagen har föräldrar med placerade barn rätt till ”råd, stöd och annan hjälp” och de förväntas delta i ett tredelat föräldraskap, men forskningsstudien Exploring moral injury among parents with children in out-of-home care, som ingår i projektet, visar att det här stödet har allvarliga brister. Forskarna intervjuade 40 föräldrar till placerade barn om deras upplevelser kring placeringen. Och resultatet går i linje med tidigare forskning.

– Föräldrarna känner sig ofta kränkta, missförstådda och utestängda, säger Anna Melke och fortsätter:

– I studien testade vi också att lägga det teoretiska begreppet moralisk skada som ett raster för att förstå vad som gör omhändertagandet av barnet till en så stark upplevelse.

Det forskarna tyckte sig se, och resonerar kring i studien, är om ifrågasättandet av ens föräldraskap också är att ett ifrågasättande av ens identitet. Att man som människa blir omskakad i sina grundvalar.

– Vi behöver möta de här föräldrarna med en större medvetenhet om att det här är svårt och om att vi förmodligen skadar folk när vi placerar barn. Ibland måste vi ändå göra det, men då behöver vi ta hand om den skada som blir, säger Anna Melke.

Forskarna lyfter bland annat begreppet traumamedveten omsorg.

– Om man är medveten om att omhändertagandet, och dess konsekvenser kan orsaka skada hos ►

- föräldrarna, så kan man kanske bemöta dem med mer respekt och känslighet.

Anna Melke återkommer till att alla inblandade har något att vinna på att föräldrar till omhändertagna barn får mer stöd.

– Det blir exempelvis besvärligt när du är socialarbetare och ska jobba med föräldrar som är arga och inte förstår vad som händer. Men det är även ett problem för barnen, för många barn bryr sig om sina föräldrar och vill ha kontakt med dem.

Oavsett om barnen har ”bra” eller ”dåliga” föräldrar så är det en relation som oftast finns med dem under hela livet.

– Placeringen blir ett fönster för socialtjänsten att jobba med den relationen, sen stängs det fönstret när placeringen är över eller avbryts. Och då finns en risk för att barnet lämnas ensamt med det här.

En annan forskningsstudie, *Social workers' constructions of parents to children in foster care*, som också ingick i projektet, undersökte hur socialarbetare pratar om föräldrar till placerade barn. Studien bygger på fokusgrupper med socialarbetare som bland annat reflekterade över vilket stöd föräldrar till placerade barn får, vad de inte får och vad de skulle behöva. Forskarna identifierade

” Socialarbetarna var ganska fast i vissa sätt att tänka kring de här föräldrarna vilket kan påverka vilket stöd man faktiskt ger. ”

olika ”repertoarer” som socialarbetarna använde när de pratade om föräldrarna, exempelvis repertoarer kring förändring, permanens, acceptans och biologi.

– Socialarbetarna var ganska fast i vissa sätt att tänka kring de här föräldrarna vilket kan påverka vilket stöd man faktiskt ger, säger Anna Melke.

Exempelvis om repertoaren handlar om att situationen inte går att förändra (permanens), då minskar socialarbetarens incitament för att stötta föräldrarna.

– Det var vanligt att man sa: de här föräldrarna har haft sin chans och det fungerade inte, säger Anna Melke.

En annan sak som blev tydlig var att många socialarbetare var upptagna med att få föräldrarna att acceptera att barnen var omhändertagna, och mycket tid ägnades åt att övertyga föräldrarna om att det här var rätt beslut.

– Det tror vi också är problematiskt, för då kommer man inte vidare.

ANNA MELKE SÄGER att socialarbetare kan stötta föräldrarna även om föräldrarna inte accepterar beslutet. Att skapa allians med sina klienter handlar om att kunna samarbeta även när man inte är överens om allting.

– Men man kan vara överens om någonting, exempelvis att båda parter vill det här barnet väl och att det är en väldigt svår situation att befinna sig i som förälder. ◀

Referens: *Therése Wissö, Iréne Josephson och Anna Melke (2023). Exploring moral injury among parents with children in out-of-home care. Therése Wissö, Iréne Josephson och Anna Melke (2022). Social workers' constructions of parents to children in foster care.*

Forskningen i korthet:

- I studie 1, om moralisk skada, intervjuades 40 föräldrar, 30 mammor och 10 pappor, vars barn var placerade i familjehem eller på institution. I studie (2), om socialarbetarens olika repertoarer, analyserades samtal från sju fokusgrupper med totalt 52 socialarbetare.
- Studie 1 visar att föräldrar till placerade barn känner sig exkluderade och utsatta. Socialtjänsten behöver bli medveten om den skada som föräldrar åsamkas och försöka minimera den, exempelvis genom ett tydligare stöd.
- Studie 2 identifierade repertoarer om förändring, acceptans, permanens, biologi och icke-biologi, som vanligt förekommande bland socialarbetare. Repertoarer som riskerar att forma vilket stöd föräldrarna får. Forskarna pekar på att det är nödvändigt att socialarbetare reflekterar över, och blir medvetna om, de här repertoarerna och ifrågasätter dem.

Forskare ger nya perspektiv på kunskap

I en ny rapport från Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten har man låtit aktörer i och omkring socialt arbete ge sin syn på kunskap, utveckling och behov. Resultatet har förvånat, förklarar professor Kerstin Svensson. TEXT TOMMY JOHANSSON

Läs mer aktuell forskning på socio-nomen.se!

Vad handlar rapporten om?

– I Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten har vi 30 doktorander som parallellt med sina studier jobbar halvtid. Dessa togs in 2019, 2020 och 2021. De första blev färdiga i höstas och fler är nu på väg. Frågan är: Vad händer sen? Vi har en funktion inom forskarskolan som vi kallar för kommunambassadör. Det innebär att man efter utbildningen kan fungera som en länk mellan universitetet och socialtjänsten under ett år.

– För att bättre förstå vad det är för landskap de forskarutbildade kommer ut i har vi haft ett projekt under 2022 och 2023 med fokus på brukarorganisationer, socialarbetare, chefer, politiker, FoU-enheter, de centrala aktörerna i den nationella kunskapsstyrningen och universitetens perspektiv. Frågor som vi ställt där är: Vad är det för frågor de jobbar med och hur ser man på kunskap?

Vilka är de viktigaste resultaten?

– Vi visste ju när vi började att det skulle finnas olika synsätt. Men vi trodde nog inte att skillnaderna skulle vara så stora som det var. Den här människonära kunskapen som man från brukarorganisationer, socialarbetare och första linjens chefer betonar, det är inte samma kunskap som kunskapsstyrande organisationer betonar. De betonar kunskap om vilka insatser som fungerar.

– Vi har också sett att man inom socialtjänsten arbetar mer evidensbaserat än man tror. Men man benämner det inte alltid på det sättet. Men efterfrågar genomgående: Var finns den bästa kunskapen om det här? Vad säger forskningen? Va finns det för stöd för att jobba på det här sättet? Det kombineras också med berättelser från de människor som det berör och tillsammans med den professionella kunskapen blir det ett evidensbaserat sätt att arbeta på.

Vem eller vilka skulle du säga har mest nytta av de här resultaten?

– Jag tror framför allt att de som jobbar med kunskapsfrågor kommer ha nytta av resultaten. Alltså kunskapsfrågor i vid mening, de som jobbar med utbildning eller utveckling av socialtjänstens arbete. Man kan ju ibland undra varför man inte når fram, då finns det ett värde i att förstå hur de som man brukar prata med resonerar.

– Dessutom är ju det här en väldigt aktuell fråga. Om vi nu får en ny

Kerstin Svensson

FOTO: PRIVAT

→ Kerstin Svensson

GÖR: Professor i socialt arbete vid Lunds universitet och an av föreståndarna för Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten.

AKTUELL MED: Redaktör för rapporten "Kunskap i socialtjänsten", skriven av åtta forskare inom socialt arbete.

socialtjänstlag där vetenskap och beprövad erfarenhet skrivs in så tycker ju alla att det är bra. Men det är uppenbart att vi tänker på olika saker.

– Vi hoppas att vårt bidrag med den här undersökningen ska göra att tonen blir lite mer nyanserad. Det har sedan länge funnits en allmän spänning i den här evidensdebatten. Vi hoppas att det här ska hjälpa till att se bortom det och att vi bättre ska kunna diskutera vad vi faktiskt ska göra. ◀

FORSKNING I KORTHET

TEXT ANNIKA SJÖBERG FOTO GETTY IMAGES

Placerade barn har sämre tandhälsa

HÄLSA. Barn som bor i familjehem, stödboende eller HVB-hem har sämre tandhälsa och får mindre tandvård än andra barn. De har bland annat fler utdragna tänder, mer karies och fler akutbesök, det visar en avhandling av tandläkaren Tita Kirkinen som följt upp drygt 59 000 barn som placerats i samhällsvård mellan 2010 och 2018.

Problemen följer ofta med även i vuxen ålder och det syntes ingen större skillnad mellan de som varit placerade kort tid och de som varit placerade större delen av sin barndom.

En orsak är att de här barnen är en utsatt grupp. De flyttar ofta

vilket gör att regionerna inte alltid har kännedom om var de bor, och de kallas därför inte till tandvården. 2017 ändrades lagen så att alla placerade barn ska erbjudas en tandundersökning vid en placering och socialtjänsten fick i ansvar att meddela regionerna om placeringen. I underlaget kunde Tita Kirkinen se en lite ökning av antalet undersökningar av placerade barn efter lagändringen, men de var fortfarande färre än i kontrollgruppen.

Referens: Tita Kirkinen, Dental health and dental care in children in out-of-home care, 2023, Malmö universitet.

Familjehemsföräldrar viktiga även efter 18-årsdagen

UNGA. Praktisk hjälp och kunskap, som frågor om försäkringar är några exempel på vad familjehemsföräldrar stöttar de unga som bott hos dem med efter flytt. 17 familjehemsföräldrar i Sverige och 18 i Norge har intervjuats. Resultaten visar på ett starkt engagemang hos familjehemsföräldrarna. De berättade bland annat att de strävar efter att upprätthålla kontakten med de unga som flyttat och många såg de unga som en del av deras "storfamilj". Efter flytten hade ungdomarna kontakt med familjehemmets biologiska barn, familjehemsföräldrarnas syskon och mor- och farföräldrar.

Däremot vittnade många familjehemsföräldrar om att det var svårare att hålla kontakten om den unga led av psykisk ohälsa. Flera kände även en stark oro för hur de unga skulle klara av övergången till att klara sig på egen hand.

Referens: Inger Oterholm, Ingrid Höjer, When young people age out of care: foster care in a life course and network perspective, 2023, Child & family social work.

SFKH, SVENSKA FÖRENINGEN
FÖR KLINISK HYPNOS, INBJUDER TILL

Grundutbildning i klinisk Hypnos och Imaginativa metoder

När: 13-15 september, 11-13 oktober, 8-10 november 2024.

Plats: Centralt i Stockholm.

Omfattning: 64 timmar, uppdelat på tre veckoslut, fredag 13-18 lördag och söndag 9-16.

Erfarna externa hypnos terapeuter föreläser om hypnos och behandling/psykoterapi inom områden som smärta, basal kroppskänedom, sagor och metaforer, dissociation, trauma och identitet. Föreläsningarna följs upp och varvas med upplevelsebaserade gruppövningar.

Målgrupp: Yrkesverksamma, med legitimation inom hälso- och sjukvården som psykologer, läkare, fysioterapeuter, sjuksköterskor, sjukhuskuratorer med flera.

Kursavgift: 22 500 kr ex moms. Anmälan senast 1 juli 2024.

Information och anmälan genom kursansvariga:

Helène Trolin 070-658 11 06 info@trolinpsykoterapi.se
Per Isaksson 076-046 05 72 perisaksson@aftpsykoterapi.se

PSYKOLOGMOTTAGNING VÄST INBJUDER TILL

Kurs i Ego State Terapi för psykoterapeuter

När: 24-25/10, 5-6/12 2024 + 6-7/2, 22-23/5, 28-29/8 2025.

Plats: Nordiska folkhögskolan, Kungälv.

Omfattning: 100 timmar.

Innehåll: Egostateterapi (EST) är en potent terapiform som enkelt kan integreras med andra terapiformer. EST bygger på idén att personligheten utgörs av separata delar, så kallade ego states, och via utforskande och synliggörande av dessa delar möjliggörs upplösande av djupt rotade symptom och reparativ integration. EST är effektivt vid t ex komplex traumatisering, ångest, tvång, missbruk, dissociation och dissociativa störningar.

Målgrupp: Leg. psykologer, leg. psykoterapeuter. Kräver förkunskaper i hypnos (för mer info se hypnosforeningen.se)

Kursavgift: 32 000 kr ex moms. Anmälan senast 15/9 2024.

Information och anmälan genom kursansvariga:

Karolina Willén; karolinawillen@psykologvast.se

Konsulentstödda familjehem
i mellersta och södra Sverige

Familjehemspoolen har arbetat med konsulentstödda familjehem sedan 1992.

Konsulenter med gedigen kompetens och erfarenhet.
Hög tillgänglighet och en fördelaktig prisbild.

Kontakta vår samordnare

Caroline Åkerhielm
076-760 76 08

www.familjehemspoolen.se

Familjehemspoolen

Stockholms
universitet

Psykoterapeut- programmet 90 hp

med inriktningarna:

- Kognitiv beteendeterapi (KBT)
- Psykodynamisk terapi (PDT)
- Specialistutbildning för psykologer (KBT eller PDT)

HT 2024 – VT 2027

Ansökan öppen 15 mars – 15 april 2024

Läs mer på:

www.psychology.su.se/psykoterapeut

Psykologiska institutionen

 Debatt

Förebyggande
**sociala
insatser och
fungerande
skolor** är
viktiga skydds-
faktorer som
förhindrar
långvarigt
utanförskap.

Aiman Jihar,
utbildnings-
chef Akademi
Magelungen

FOTO: OLIVIA HUERTA
BRATTENG

Johanna Agri,
vd Magelungen
utveckling

FOTO: ALEXANDR
CONSTANTINOU

"ATT SKÄRA NER PÅ FRISKFAKTORER ÄR SJUKLIGT!"

Samhällsproblemen vi försöker lösa respekterar varken tid eller pengar. Utanförskapet har inget räkningsår. Vill man skapa en hållbar skola och effektiva sociala insatser kostar det pengar. Det är en kostnad som vi behöver ta även under tuffare tider. Vare sig vi betalar eller inte har utanförskapet alltid en prislapp. Under pandemin lyckades vi trola fram miljarder som inte fanns i någon lagd budget. Det gjorde vi utifrån en konsekvensanalys, där kostnaden för att införa ett ekonomiskt stimulanspaket ansågs nödvändig för att undvika effekterna som annars hade uppstått.

NÄR VI TALAR om hårdare tag nämner vi inte vad det kostar, trots att längre fängelsestraff innebär omfattande kostnader. Vi säger aldrig att vi inte har råd att läsa in brottslingar. Även om någon påvisar att längre straff inte leder till effektivare kriminalvård kan vi alltid rättfärdiga ett längre fängelsestraff med upprätelseargument för offren och vikten av proportionella konsekvenser vid brott. Här drivs vi i stället av principer och värderingar. Vi borde utvidga det förhållningssättet för att även inkludera investeringar som rör barns framtid.

Vi ser enorma nedskärningar inom skolan i hela landet. Samtidigt ska vi kraftsamla för att stoppa våldet och minska kriminaliteten bland

unga. Vi betar oss som om skolan och kriminalitetsfrågan är två vitt skilda samhällsfrågor. Bland ungarna som halkar efter i skolan hittar vi en stor andel barn som anammar antisociala beteenden och som befinner sig i riskzonen för att utveckla en kriminell livsstil. Att stötta elever i behov av stöd i skolan är en avgörande skyddsfaktor som minimerar risken för växande ungdomskriminalitet. Vi har inte råd med nedskärningar för den här elevgruppen. Vi behöver kontinuitet om vi ska åstadkomma resultat.

ATT VI MÅSTE SATSA på tidiga insatser för att lösa problemen med utanförskap är vid det här laget ingen nyhet bland sakkunniga. Komplexa problem, som utvecklats över en lång tid, går inte att lösa med kortsiktiga planer. I vårt nuvarande system kan vi inte finansiera långsiktiga insatser under ekonomiska kriser, när pengarna tagit slut. Eftersom vi inte kan klara av en sådan finansiering med ett årligt budgetsystem måste vi hitta en annan lösning.

Nu ser verksamheter till att använda upp pengarna innan budgetårets slut. Annars finns risken att man får en mindre budget nästkommande år. Överskott är alltså ett problem som man löser genom att tömma kassan innan 31 december, vilket blir skevt i ett långsiktigt perspektiv när man längre fram tvingas göra nedskärningar för att pengarna tagit slut. Ettåriga budgetar är ingen naturlag. Det är något som vi hittat på.

Varför kan vi inte hitta på en tio-årsbudget för särskilda frågor som kräver en långsiktig finansiering?

REGERINGEN KAN inte ta framtida budgetar i anspråk. Däremot finns det överenskommelser som anses centrala för Sverige där vi har så kallade partiöverskridande arbetsgrupper som kommer överens om att inte bryta ambitionsnivån som gruppen kommer fram till. Två exempel är "pensionsgruppen" och "försvarsberedningen". Sveriges riksdag menar att frågor om pensions-

systemet och Sveriges försvar är så pass viktiga för framtiden att det krävs ett partiöverskridande långsiktigt ansvar.

VI UPPMANAR Sveriges politiker att bilda en partiöverskridande grupp som har en långsiktig riktlinje med stabil finansiering för frågor som rör skola, våld och social utslagning bland unga. En sådan plan är inget vaccin mot att pengarna kan ta slut, men det är åtminstone en plan som skapar långsiktighet i ett arbete som kräver kontinuitet för att överhuvudtaget vara lönsamt. ◀

"Ettåriga budgetar är ingen naturlag. Det är något som vi hittat på. Varför kan vi inte hitta på en tio-årsbudget för särskilda frågor som kräver en långsiktig finansiering?"

➔ VAD TYCKER DU? VILL DU SKRIVA REPLIK?

Debattera vidare på vår facebookside eller på LinkedIn. Vill du skriva en replik så skicka den till redaktionen@socionomen.se.

ANNONS

Vill du synas i Socionomens sökbara handledarförteckning?

Anmäl dig här:
socionomen.se/handledarförteckning-anmalan

Sett, läst, hört

Från 1923 till 2023

FACKLITTERATUR

Modellsnickaren och folkhemsbygget

Martin Börjeson
Stockholmia förlag

Wictor E Karlsson blev på 1920-talet Stockholms första socialborgarråd, en titel som han skulle behålla i 26 år. Nu kommer den första biografien om honom. Och visst är han en intressant person, hos vilken mycket av det moderna Sveriges utveckling reflekteras. Efter att ha engagerat sig i nykterhets- och frikyrkorörelsen blev han en del av den framväxande arbetarrörelsen. Det var när socialdemokratin vunnit makten i Stockholm 1920 som han fick sin position, och utifrån den drev han viktiga reformer för de fattiga och utsatta.

Kanske gör också kontexten kring honom hans liv och gärning relevant just nu: Sverige 2023 är visserligen en annan värld än Sverige 1923, men klassklyftorna växer snabbt och många har det ekonomiskt tufft. Enligt SCB:s siffor för 2021 – innan inflationen slagit till på allvar – hamnade 1,5 miljoner under

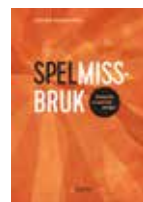
gränsen för relativ fattigdom, och 4,6 procent var absolut fattiga. Också i dag ropar många på reformer.

Författaren Martin Börjeson är universitetslektor och docent i socialt arbete på Marie Cederschiöld högskola. På senare år har han ägnat sig en hel del åt det sociala arbetets historia. Ett resultat av det har vi fått med boken *Drömmen om den moderna socialtjänsten: En biografi över Bengt Heldén* (2021).

Tim Andersson

Spelmissbruk. Beroende av spel om pengar

Stefan Sandström
Gothia kompetens

Att ett spelmissbruk kan få svåra ekonomiska och sociala konsekvenser för individen är väl allmänt bekant. Mindre känt är kanske att det för det mesta hänger ihop med

alkohol- eller narkotikamissbruk, och ofta också sådant som trauma, adhd, depression, ångest och personlighetsyndrom. Det är med andra ord ett komplext problem, som svårigen låter sig behandlas isolerat – hela människan måste in i bilden. Den här boken ger en grundlig genomgång av spelmissbrukets olika aspekter, som förutsättningar, omfattning, och skillnader mot, och likheter med, andra beroenden. Den vänder sig i första hand till yrkesverksamma inom socialtjänsten, psykiatri och HVB. Författaren, Stefan Sandström, är legitimerad psykolog, sociolog och transaktionsanalytiker med lång erfarenhet av arbete med beroendeproblematik. Han har en rad böcker bakom sig, bland annat *Missbruk, trauma och samsjuklighet*.

Tim Andersson

PODD: SINNESSJUKT

Efter hela 231 avsnitt lyckas journalisten Christian Dahlström fortfarande hitta intressanta samtalsämnen på ämnet psykisk ohälsa. Tillsammans med sina gäster diskuterar han allt från psykofarmaka till sömnsvårigheter och Sigmund Freud.

Vinterns nya socionomfilmer!

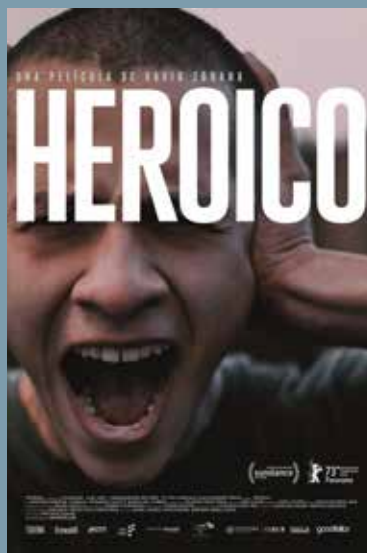
Text: Fredrik Söderlund

1 Det finns alltid en morgondag

Italien strax efter andra världskriget, en familj där våld i hemmet är vardag. Modern Delia kämpar, stretar och försöker överleva med hedern i behåll. Samtidigt vet hon att förändringens vindar blåser i landet. Paola Cortellesi spelar huvudroll, regisserar och skriver manus till denna pärla som kärleksfullt sammanfattar Italiens klassiska neorealism. Komedi, drama, romantik och politik i samma kreativa smältdegel, där allt ramas in i ett vackert svartvitt foto. Filmens vändning i slutskedet är briljant och den fick välförtjänt publikens pris på Göteborgs filmfestival i år.

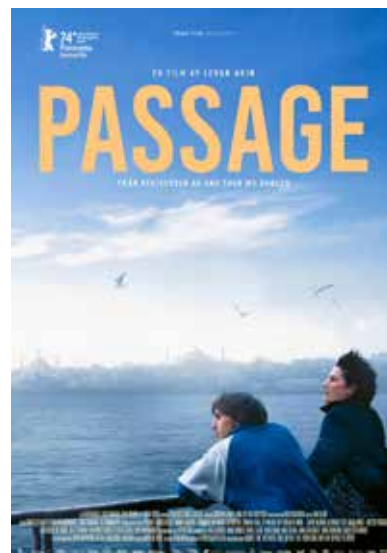
Folkets bio (går på bio)

2 Heroico

Luis tar värvning i mexikanska militärakademien för att kunna försörja sin familj och få en sjukförsäkring till sin mor. Väl där får han sin dos av systematisk sadism med både fysisk och mental nedbrytning. Brutaliteten och kriget utspelas lika mycket innanför akademins väggar som utanför i ett polariserat samhälle. Utbildningen är förlagd till ett område omringat av mäktig aztekisk arkitektur och kontrasten är slående. Stanley Kubrick är en given inspirationskälla för "Heroico", men filmen lyckas ändå ha en säregen och personlig prägel.

Njutafilms (går på bio)

3 Passage

"And then we danced" blev en stor succé för den svenska regissören Levan Akin för några år sedan. Hans senaste film är också en djupdykning i Östeuropas mörkare hörn. Lia är en georgisk pensionerad lärare som ger sig i väg till Istanbul för att uppfylla sin nyligen avlidna systers sista önskan: att hitta Tekla, hennes sedan länge förlorade dotter. Lias osannolika följeslagare är en förvirrad tonåring utan styrel i livet och deras resa blir ett uppvaknande på flera olika plan. Akin har återigen en förmåga att behandla sina karaktärer med både hjärta och smärta.

Triart (premiär 22 mars)

”Det är hoppfullt att vi har makt att hjälpa”

Traumatisering läks med psykologisk behandling, men för många krigs- och tortyrskadade flyktingar är det inte nog. Patienterna får inte effekt av evidensbaserade metoder eftersom så mycket annat kräver uppmärksamhet att traumaterapin aldrig ger momentum. I en exiltillvaro som den i Sverige uppstår en mängd situationer som skapar nya tillfällen av kontrollförlust. Samlingsnamnet på sådant som skapar stress efter flykt – tillfälliga uppehållstillstånd, nekad familjeåterförening, arbetslöshet, en osäker bostadssituation, en mängd myndighetskrav som en traumatiserad person upplever svårt att hantera – är postmigrationsfaktorer.

NÄR JAG ARBETADE som psykolog på Röda korsets behandlingscenter för krigsskadade och torterade i Stockholm, jobbade jag i team med en socionom. Jag fokuserade på premigration och kollegan på postmigration. Min tacksamhet för upplägget var stor. Yrkesmässigt, eftersom det är svårt att se hur jag annars skulle kunna ha arbetat med patienter som inte kunde tänka på den egna hälsan när de hotades med vräkning, om jag inte hade kunnat erbjuda ett proffsigt socionomstöd. Privat, eftersom det var postmigrations-

FOTO: SÖREN ANDERSSON

Frida Johansson Metso

Samordnare Röda korsets kompetenscenter för tortyr- och krigsskaderehabilitering.

händelserna som påverkade mig mest negativt. Sekundärtraumatisering som drabbar vårdpersonal är inte ovanligt, men det jag plågades av var sällan att höra om de övergrepp mina patienter överlevt – de minnena visste jag att vi kunde bearbeta. Men den del av jobbet jag tog med mig hem var stressen patienterna utsattes för i asyl- och integrationsprocessen – att patienter som inte hade traumatiserats i sitt hemland insjuknade av vardagsstressen i Sverige.

POSTTRAUMATISK stress (PTSD) är en sjukdom som håller kvar överlevare av krig och övergrepp i ett kraftfullt,

upprepat återupplevande – fysiskt och psykiskt – av sitt livs värsta ögonblick. Vi ser numera på sjukdomsutvecklingen som progressiv, en kumulativ stresssensitiserande ohälsa som utvecklas och förvärras av upprepade svåra upplevelser. De allra flesta som är med om en farlig händelse kan återhämta sig på egen hand när de är tillbaka i sin trygga vardag. För människor som flytt ser det annorlunda ut – det handlar aldrig bara om enstaka potentiellt traumatiserande händelser, och exiltillvaron är inte trygg.

Fokus på exponering för traumatiska händelser och fokus på det som skapar kontrollförlust här och nu är lika viktigt. När studier undersöker vilka upplevelser som leder till PTSD talar alltmer forskning om att det som händer här, hos oss i Sverige, väger lika tungt som det som drabbade patienten i kriget, under bombanfallet eller i Assads tortyrceller.

VAR OCH EN AV OSS, privat eller professionellt, kan vara positiva postmigrationsfaktorer – och speciellt stor är den möjligheten för socionomer som har kompetensen att hantera komplicerade myndighetskontakter. Det är hoppfullt att vi har makt att hjälpa och läka, lika mycket som det var i krigsherrarnas händer att skada. Ett stort hopp – men också ett stort ansvar, i en tid när fler än någonsin tidigare tvingas på flykt. ◀

→ FLER KRÖNIKOR: HITTAR DU PÅ SOCIONOMEN.SE

Att säga sig vara "färgblind" är inte att vara antirasistisk – tvärtom **BARAKAT GHEBREHAWARIAT**

Var är kufarna? **CLARA TÖRNVALL**

Penna, papper och patos **SUSANNA ALAKOSKI**

NÄSTA NUMMER

STRUKTURELL HEMLÖSHET

Bostadsbyggandet har stannat av och antalet vräkningar ökar, även av barnfamiljer.

Hur ska fler kunna få en bostad?

→ I din brevlåda den **18 april**.

Vill du ha en karriär *med mening?*

Vi tror på **Engagemang**, **Ansvar** och **Glädje** och ger våra medarbetare frihet att vara dem de är. Idag är vi över 15.000 hjältar, men vi behöver bli fler.

Socionomer, verksamhetschefer, socialpedagoger, behandlingspedagoger, undersköterskor och psykologer är några av oss som gör skillnad varje dag.

Vill du vara med och göra skillnad? Jobba hos oss!